



## **PARTER**

### **Kärande**

Rinab Automation, Reglerinstrumentering Norr AB, 556250-2038  
Tegelvägen 8 A  
853 50 Sundsvall

Ställföreträdare: Henrik Lingh och Tommy Sjöberg  
c/o Rinab Automation Reglerinstrumentering Norr AB  
Tegelvägen 8 A  
853 50 Sundsvall

Ombud: Advokat Katarina Ibold  
Advokatfirman Delphi i Östergötland AB  
Box 465  
581 05 Linköping

### **Svarande**

Sundsvalls kommun genom Stadsbyggnadsnämnden, 212000-2411  
851 85 Sundsvall

Ombud: Advokat Ponthus Andersson och advokat Kristoffer Clausen  
Hellström Advokatbyrå KB  
Box 7305  
103 90 Stockholm

---

## **DOMSLUT**

1. Käromålet ogillas.
  2. Rinab Automation, Reglerinstrumentering Norr AB ska ersätta Sundsvalls kommun för dess rättegångskostnad med 753 900 kr, varav 698 000 kr ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen på det högre beloppet från denna dag till dess betalning sker.
-

## **BAKGRUND**

Sundsvalls kommun (Kommunen) genomförde under år 2015, med stöd av den äldre lagen (2007:1091) om offentlig upphandling (ÄLOU), en offentlig upphandling av ramavtal avseende ventilationstjänster. Av förfrågningsunderlagets upphandlingsföreskrifter framgår att upphandlingen avsåg arbete med att bistå Kommunen med i huvudsak planerat service/underhåll, akuta service-/felsöknings- och underhållsåtgärder, mindre ny-/om- och tillbyggnationer/montage samt övrigt felavhjälpande underhåll. I förekommande fall kunde även utförande av entreprenader enligt projekt inklusive samordning ingå (avsnitt 1.3). Upphandlingen var uppdelad i tre olika områden, montage, service och kanalrengöring (avsnitt 1.4). Avtalstiden bestämdes till två år med en förlängningsklausul för beställaren om 1+1 år. Beräknad avtalsstart var den 1 november 2015 och kontraktet skulle tecknas genom ramavtal (avsnitt 1.6). Gällande tilldelning och rangordning angavs i förfrågningsunderlaget att timarvode skulle utgå med en överenskommen fast timkostnad. Ingen restids- eller resekostnadsersättning skulle utgå för arbeten. De anbud med lägst sammanlagda utvärderingspris skulle komma att rangordnas som nummer ett, anbudsgivare som offererat det näst lägsta priset som nummer två, och så vidare. Maximalt kunde fem leverantörer komma att rangordnas (avsnitt 1.19).

Den 11 september 2015 fattade kommunen ett tilldelningsbeslut med innebörden att anbudsgivarna rangordnades enligt följande.

Rang 1: Euroscand AB (Euroscand), anbudssumma 5 754 200 kr.

Rang 2: Rinab Automation AB (Rinab), anbudssumma 6 004 800 kr.

Rang 3: Gunnar Karlsen Sverige AB (GK), anbudssumma 6 874 000 kr.

Rang 4: Energi- och Driftteknik i Sundsvall AB (EDS), anbudssumma 7 004 560 kr.

Rang 5: Teknisk fastighetsservice i Norrland AB (TF), anbudssumma 7 010 960 kr.

Den 29 september 2015 tecknade Kommunen och Rinab ramavtal för ventilations-

arbeten. Den tvååriga avtalstiden löpte från och med den 1 november 2015 till och med den 31 oktober 2017. Om ramavtalet inte sades upp vid viss tidpunkt innan avtalstidens utgång, skulle avtalet förlängas med ytterligare ett år (avsnitt 1.2). Ramavtalet kom inte att förlängas.

Av ramavtalet framgår att beställningar skulle ske antingen genom avrop i form av tilldelning utifrån den på förhand bestämda rangordningen av de deltagande leverantörerna, eller i form av förnyad konkurrensutsättning (avsnitt 1.8 och 1.9). Beställningar av akuta underhållsåtgärder, mindre ny-, om- och tillbyggnationer samt övrigt felavhjälpande underhåll och mer tidskritiska arbeten där fast pris inte var möjligt skulle ske via löpande räkning till avtalat timpris, och erbjudas den entreprenör som rangordnats först. Om detta bolag inte kunde åta sig uppdraget skulle Kommunen vända sig till nästa bolag i turordningen o.s.v. (avsnitt 1.8). Vid avropstillfället kunde Kommunen och bolaget komma överens om takpris på arbetet (avsnitt 1.5). Enskilda projekt, och/eller arbeten som gick att planera, skulle huvudsakligen konkurrensutsättas, varvid samtliga ramavtalsleverantörer fick möjlighet att lämna anbud. Vid dessa förfrågningar skulle fast pris efterfrågas och tilldelning ske enligt objektsspecifika kriterier angivna i respektive förfrågan (avsnitt 1.9).

Utifrån ramavtalet hade Rinab rätt att vid löpande räkning debitera 367 kr i timmen för utfört arbete. Timkostnaden för GK och TF uppgick till 450 kr respektive 452 kr. Material- och underentreprenörskostnader skulle ersättas till självkostnadspris med ett entreprenörsarvode om 8 %. Arvodet utgick även på kostnader för hjälpmedel, verktyg och samordning. Vidare skulle en administrationsavgift om 2 % dras av på det fakturerade beloppet, oavsett om arbetet utförts till fast pris eller på löpande räkning.

På grund av avtalsparts frånträdande förändrades rangordningen av ramavtalet för ventilationsarbeten från och med den 1 januari 2017. Från detta datum skulle Kommunen såvitt avsåg arbeten som inte tilldelades genom förnyad konkurrensutsättning tillfråga Rinab i första hand.

Parterna tvistar nu om Kommunen har begått avtalsbrott och därför ska vara skadeståndsskyldiga mot Rinab. Parterna är överens om att varje föreliggande avtalsstridigt avrop är att bedömas och prövas som ett eget avtalsbrott. Parterna är också överens om att avrop som skett före ramavtalet trädde i kraft, liksom arbeten som avropats efter det att ramtalet upphört att gälla, inte ska inkluderas i Rinabs skadeståndsberäkning.

## **YRKANDEN OCH INSTÄLLNING**

### **Rinab**

Rinab har, så som bolaget slutligen har bestämt sin talan, yrkat att Kommunen till Rinab ska utge 892 448 kr jämte ränta enligt 4 och 6 § räntelagen från den 6 januari 2019 till dess full betalning sker.

### **Kommunen**

Kommunen har bestritt käromålet i dess helhet. Inget belopp har vitsordats som skäligt i och för sig, dock har sättet att beräkna ränta vitsordats.

### **Rättegångskostnader**

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader. Kommunen har härvid begärt att Rinab, oavsett utgången i målet, ska förpliktas att stå sina egna och ersätta Kommunen för de onödiga och omfattande rättegångskostnader som Kommunen drabbats av p.g.a. Rinabs processförsumlighet.

## **GRUNDER**

### **Rinab**

Kommunen har, efter offentlig upphandling, ingått ramavtal med bland annat Rinab om utförande av ventilationstjänster. Enligt ramavtalet ska Kommunen i första hand avropa tjänster från den leverantör som har högst rang enligt tilldelningsbeslutet eller

tilldela uppdrag efter förnyad konkurrensersättning. Rinab har varit rangordnad som nummer 2 under 2016 och som nummer 1 efter den 31 december 2016. I praktiken har emellertid Rinab varit rangordnad som nummer ett redan den 25 februari 2016, något som Kommunen har underrättat Rinab om. Kommunen har, i strid med ramavtalet, beställt arbeten från leverantörer med lägre rangordning än Rinab utan att Rinab först erbjudits arbetet och utan att arbetena tilldelats efter förnyad konkurrensutsättning. Om Rinab hade tillfrågats att utföra dessa arbeten, skulle Rinab ha gjort detta. Genom att inte erbjuda Rinab sådana arbeten har Kommunen begått avtalsbrott. Rinab har till följd av Kommunens avtalsbrott lidit ekonomisk skada med det omstämnda beloppet. Skadan har beräknats utifrån den vinst Rinab skulle ha gjort om uppdragen hade lämnats till bolaget. Den uteblivna vinsten motsvarar täckningsbidraget för arbetena i fråga. Rinab har framställt krav mot Kommunen den 6 december 2018.

Rinab har hemställt om att domstolen ska uppskatta skadan till skäligt belopp med stöd av 35 kap. 5 § rättegångsbalken, då full bevisning om skadan inte allas eller endast med svårighet kan föras.

### **Kommunen**

Kommunen har bestritt att det förekommit avtalsbrott och i vart fall inte i den utsträckning som Rinab har gjort gällande. Även för det fall att Kommunen ska anses ha begått avtalsbrott har Rinab inte drabbats av någon skada, och i vart fall inte i den utsträckning som gjorts gällande av Rinab. Kommunen har bestritt att det av Rinab påstådda täckningsbidraget motsvarar Rinabs förlorade vinst till följd av eventuella skador och vidare att täckningsbidraget inte utgör en skälig uppskattning av bolagets eventuella förlorade vinst.

## UTVECKLING AV TALAN

### **Rinab**

#### Avtalsbrott och skadestånd

Rinab har efter avtalstidens upphörande utvärderat arbetet enligt upphandlingen och konstaterat att uppdragens omfattning inte har motsvarat vad som angetts i förfrågningsunderlaget. Rinab borde, under den tid Rinab var rangordnad som nummer 1, ha fått betydligt fler förfrågningar om uppdrag än vad Rinab faktiskt fått. Detta särskilt eftersom Kommunen, under den tid ramavtalet var gällande, endast har avropat arbeten efter förnyad konkurrensutsättning vid tre tillfällen.

Det är det förfaringssätt som Kommunen tillämpat vid avropet, d.v.s. om avropet skett genom tillämpning av avsnitt 1.8 eller 1.9 i ramavtalet, som är avgörande för bedömningen av om avtalsbrott har skett. Att Kommunen i efterhand anser att arbeten som borde avropats genom förnyad konkurrensutsättning, men där så inte har skett, inte utgör avtalsbrott är felaktigt. Vidare framgår av avsnitt 1.9 i ramavtalet att ”Enskilda projekt, och/eller arbeten som går att planera kommer i *huvudsak* att konkurrensutsettas. [...]”. Det har därmed inte funnits något hinder för Kommunen att avropa även större arbeten genom tillämpning av ramavtalets turordningslista. Det innebär att arbeten som inte upphandlats genom förnyad konkurrensutsättning skulle ha avropats genom tillämpning av turordningslistan enligt avsnitt 1.8.

Under tiden den 1 november 2015–31 december 2016 var Euroscand rangordnat som nummer 1 i upphandlingen och Rinab som nummer 2. Arbeten skulle enligt avsnitt 1.8 i ramavtalet således i första hand avropas från Euroscand och, om Euroscand inte kunde utföra det efterfrågade arbetet inom i beställningen angiven tid, skulle Rinab tillfrågas. Rinab hade då utfört arbetet, vilket bolaget hade förutsättningar att göra. Under år 2016 har Euroscand utfört uppdrag för Kommunen efter avrop enligt ramavtalet till ett fakturerat belopp om 2 255 676 kr. Rinab har, under samma år, utfört uppdrag enligt ramavtalet till ett fakturerat belopp om 520 400 kr. Utöver dessa två

leverantörer har Kommunen under avtalstiden beställt arbeten, som är sådana att de omfattas av ramavtalet, av GK och TF till ett sammanlagt belopp om 5 349 435 kr. Dessa arbeten har inte dessförinnan erbjudits Rinab. Rinab saknar kännedom om ifall Euroscand erbjudits dessa arbeten men tackat nej. Oavsett utgör det förhållandet att Kommunen avropat arbeten från leverantörer med lägre rangordning än Rinab, avtalsbrott i förhållande till Rinab.

Rinab har dessutom, från och med runt den 25 februari 2016, i praktiken varit rangordnade som nummer 1 i upphandlingen. Detta då Euroscand inte hade möjlighet att åta sig fler uppdrag inom ventilation. Någon officiell ändring i rangordningen gjordes dock inte förrän efter den 31 december 2016. Från och med den 1 januari 2017, då ramavtalet med Euroscand upphörde att gälla, var Rinab rangordnad som nummer 1 och skulle således i första hand ha tillfrågats om uppdrag som Kommunen inte valde att konkurrensutsätta på nytt genom förnyad konkurrensutsättning. Rinab har under perioden 1 januari 2017–31 oktober 2017 fakturerat Kommunen sammanlagt 334 700 kr för uppdrag utförda med stöd av ramavtalet. Under samma tid har Kommunen köpt tjänster av GK och TF till ett sammanlagt belopp om 5 611 295 kr. Dessa arbeten har inte dessförinnan erbjudits Rinab. Sammantaget under hela avtalsperioden har Kommunen beställt tjänster av Rinab till ett belopp om 855 100 kr och av GK och TF, som båda haft lägre rangordning än Rinab, till ett sammanlagt belopp om 10 961 479 kr.

Rinab har gjort en sammanställning av Kommunens avrop och beställningar av tjänster som borde ha gått till Rinab.<sup>1</sup> De fakturor som ingår i sammanställningen avser arbeten som hänför sig till avtalet, inte avropats genom förnyad konkurrensutsättning och fakturor som Kommunen har avropat från annan utan att först tillfråga Rinab. Rinab har inte inkluderat arbeten som har avropats genom förnyad konkurrensutsättning eller arbeten som inte omfattas av avtalet. Samtliga arbeten i Rinabs sammanställning har avropats i strid med avtalet. Av sammanställningen framgår vilket arbete som avropats,

---

<sup>1</sup> Se aktbilaga 93. Notera emellertid att Rinab under huvudförhandlingen har gjort vissa justeringar i underlaget genom att frånfalla fakturor, vilket framgår av tingsrättens anteckningar.

vilken entreprenör arbetet har avropats från och entreprenörens faktura för arbetet, antal timmar uppdraget tagit för utförande entreprenör eller takpris/fast pris för arbetet, omfattningen av materialet för arbetets utförande och/eller kostnaden för anlitaandet av underentreprenör samt Rinabs skada till följd av att Rinab inte fått utföra arbetet i fråga.

Rinab har av Kommunen begärt att få uppgift om inbetald administrationsavgift för leverantörer som utfört arbete inom ramavtalet. TF och GK har själva uppgett beloppet för administrationsavgift som ska härröra från avtalet. De har redovisat ett högre belopp än det Rinab har betalat trots att Rinab haft en högre rangordning.

#### Skadeståndsberäkningen

Rinab har till följd av Kommunens avtalsbrott gått miste om intäkter och därigenom lidit ekonomisk skada. Den ekonomiska skadan motsvarar den vinst som Rinab hade gjort om Rinab fått utföra arbetena i fråga.

Rinabs uteblivna vinst, motsvarande täckningsbidraget för ventilationsarbeten som Rinab skulle ha haft om bolaget fått utföra arbetena i enlighet med avtalet, har beräknats genom en granskning av projekt under räkenskapsåren 2014/2015 – 2017/2018, där ett antal projekt har valts ut slumpmässigt. Vid urvalet har Rinab inkluderat både ekonomiskt goda och sämre projekt. Täckningsbidraget har för projekten varierat mellan 8–24 %. Medianvärdet för dessa projekt har ett täckningsbidrag om 16,5 %.

Rinab har vid skadeberäkningen utgått ifrån att de hade debiterat lika mycket tid för arbetet som GK och TF har gjort. Det är en jämförelse mellan det verkliga händelseförloppet och det hypotetiska händelseförloppet. Det verkliga händelseförloppet är de arbeten som omfattas av avtalet som GK och TF utfört. Det hypotetiska händelseförloppet är att det i stället är Rinab som har utfört arbetet med samma tidsåtgång och materialkostnad som i det verkliga händelseförloppet och samma kostnadsuppskattning för fast-/takprisuppdrag. För arbeten som GK eller TF



utfört på *löpande räkning* har utförande leverantörens antal timmar prissatts med Rinabs avtalade timkostnad, d.v.s. 367 kr per timme. Detta innebär att Rinab per utförd arbetstimme hade gjort en vinst om 61 kr ( $367 \times 16,5 \%$ ). För arbeten som utförts till *takpris eller fast pris* har GK:s och TF:s pris reducerats med cirka 18,5 % (genom att multiplicera i fakturan angivet fast pris med 0,8156), vilket motsvarar skillnaden mellan Rinabs (367 kr) och GK:s (450 kr) respektive TF:s (452 kr) anbudspriser per timme. Därefter har täckningsbidrag och utebliven vinst framräknats. I enlighet med avtalet har Rinab lagt ett påslag om 8 % på kostnader och gjort ett avdrag för administrationsavgift med 2 %.

Vid beräkningen av täckningsbidraget har såväl intäkter som kostnader bolaget haft för intjänandet beaktats (löner inklusive sociala avgifter m.m., fordon, verktyg och material samt reskostnader etc.). Även fasta kostnader har i sin helhet inkluderats (exempelvis kostnader för lokal, försäkringar och administration). Dessa kostnader har därför inte belastat eventuella tillkommande arbeten eftersom kostnaden redan är tagen och beaktad. Det innebär att vinsten för tillkommande arbeten blir procentuellt högre eftersom det vid beräkning av vinsten inte ska dras av fasta kostnader, då dessa redan är kostnadsförda. Att Rinab vid beräkningen av sin skada likväl har beaktat de fasta kostnaderna är till fördel för Kommunen.

Rinab har i målet gett in den beräkning som upprättades internt inför ingivandet av anbud vid upphandlingen av ramavtalet 2015.<sup>2</sup> Där framgår att Rinabs timkostnad för en heltidsanställd ventilationstekniker, med beaktande av lön, semesterlön, sociala avgifter, pensionsavgifter samt övriga kostnader (arbetskläder, verktyg, telefon, bil, försäkringar, revision och kontorskostnader) uppgår till 238 kr per timme.

Månadslönen för ventilationstekniker var i genomsnitt 25 200 kr. Rinab är anslutet till Installationsavtalet. Ingen av de anställda som arbetade under ramavtalet har dock varit anslutna till Installationsavtalet utan till andra fackförbund, varför de lönenivåer som angetts i beräkningen är riktiga. Rinab fakturerar åtta timmar per dag och totallönen är månadslön gånger elva månader + en månads semester. De övriga kostnaderna har

---

<sup>2</sup> Se aktbilaga 71.

beräknats uppgå till 10 % av lönekostnaden. Enligt ramavtalet hade Rinab rätt till ett timpris om 367 kr, vilket innebär en vinst per debiterad timme om 129 kr (367-238) för arbete utfört på löpande räkning enligt ramavtalet. Det motsvarar ett täckningsbidrag om 35 %. Rinab har dock valt att begränsa sitt yrkande till 16,5 %.

Kommunen har i skriftväxlingen gjort en sak av att olika beräkningsunderlag har lämnats in av Rinab i målet. Rinab medger att bolaget vid upphandlingen 2015 lämnade in en annan beräkning till Kommunen av kostnader med annan information än den som nu har gjorts gällande vid tingsrätten.<sup>3</sup> Det är emellertid den interna beräkning som Rinab har gjort, vilken redogjorts för ovan, som har legat till grund för Rinabs anbudspris till Kommunen. Rinab har idag inte någon förklaring till differensen mellan de fasta kostnaderna i de olika beräkningarna från 2015. Rimligen har kostnaderna för semester och pensionsavsättning inkluderats i ”fasta kostnader”, i den beräkning som gavs in till Kommunen. För Rinabs del saknar det emellertid betydelse vilken av handlingarna som tingsrätten väljer att fästa vikt vid. I den handling som gavs in till Kommunen i samband med att Rinab lämnade anbud i 2015 års upphandling framgår att vinsten per arbetad timme för tjänstemän och arbetare beräknades till 59 kr respektive 100 kr. Rinab har i sin beräkning räknat med en vinst om 61 kr per arbetad timme. Den information som har lämnats till Kommunen av Rinab i samband med en annan upphandling i oktober 2017 motsäger inte denna beräkning. Beräkningen var då att Rinab skulle göra en vinst om 42 kr per arbetad timme. Om man bortser från de fasta kostnaderna i kalkylen från 2017, innebär det att vinsten istället skulle uppgå till 64 kr per arbetad timme. Rinabs skadeståndsberäkning är således under alla förhållanden korrekt och rimlig.

Det är vid skadeberäkningen viktigt att ha i beaktande att Rinab, om Kommunen hade beställt mer arbete från bolaget, hade kunnat anställa ytterligare personal. De fasta kostnaderna för Rinab hade inte påverkats av fler anställda, däremot kan man räkna med att vinstmarginalen hade påverkats i positiv riktning. Om det ytterligare arbetet

---

<sup>3</sup> Se aktbilaga 79.

utförts av befintlig personal hade vinstmarginalen påverkats i än högre grad, eftersom detta arbete blivit direkt vinsthöjande.

Rinab kan dock inte i efterhand bevisa vilken vinst bolaget skulle ha gjort på arbeten som de inte har fått möjlighet att utföra. Beräkningen av skadan ska därför med stöd av 35 kap. 5 § rättegångsbalken ske genom en uppskattning av den vinst som bolaget skäligen hade gjort om det hade tilldelats arbetena i fråga.

## **Kommunen**

### Avtalsbrott och skadestånd

Avtalet mellan Rinab och Kommunen är resultatet av en offentlig upphandling. Tilldelningsbeslutet fattades den 11 september 2015 och baserades på de offererade priserna. Ramavtalet löpte under två år från den 1 november 2015–31 oktober 2017. Rinab har initialt varit rangordnad som nummer 2. På grund av Euroscands frånträdande blev Rinab rangordnat som etta, dock först från den 1 januari 2017. Rinab var med andra ord rangordnad som nummer 1 i 10 månader. Det finns två olika förfaranden för avrop och valet av förfarande beror på vilket arbete som ska avropas, vilket framgår av avtalets p. 1.8 och p. 1.9. Punkterna utgör ramavtalsvillkor som kommunen är skyldig att tillämpa. När det är fråga om arbeten som går att planera är kommunen skyldig att tillämpa förnyad konkurrensutsättning. Ett avtalsbrott skulle då vara för handen om kommunen skulle använda turordningen, och vice versa.

Rinab har gjort gällande att Kommunen har brutit mot ramavtalet, såvitt avser avrop i enlighet med avsnitt 1.8, genom att ha frångått rangordningen och avropat uppdrag från leverantörer med lägre rangordning än Rinab under avtalstiden. Till stöd för det har Rinab åberopat och gett in ett omfattande antal fakturor utställda av leverantörerna GK och TF.

Rinab har påstått att (i) fakturorna inte omfattar uppdrag som faller utanför ramavtalets tillämpningsområde, (ii) att fakturorna endast avser arbeten enligt ramavtalets avsnitt

1.8 och (iii) att dessa arbeten rätteligen skulle ha tilldelats Rinab. Rinabs talan grundas på omständigheten att Rinab generellt under avtalstiden fakturerat Kommunen ett lägre belopp än övriga leverantörer, vilket är en omständighet som inte kan läggas till grund för att konstatera att Kommunen tillämpat ramavtalet felaktigt. En mycket stor del av fakturorna i fakturaunderlaget som Rinab har åberopat avser arbeten som inte omfattas av den aktuella upphandlingen, eller utgörs av avrop som skett innan eller efter den aktuella avtalstiden. Bristerna i fakturaunderlaget som Rinab har lämnat in är omfattande. Kommunen bestrider att avtalsbrott överhuvudtaget föreligger.

Varje potentiellt avtalsstridigt avrop är att bedömas och prövas som ett eget avtalsbrott vilket innebär att Rinab har att styrka att varje påstått arbete i enlighet med de åberopade fakturorna är hänförligt till ett avtalsbrott från Kommunens sida. Ett avtalsbrott, och följande skada från Rinab, kan endast anses föreligga för det fall att Rinab för varje faktura kan styrka:

- (i) att fakturerat arbete avropats under avtalsperioden,
- (ii) att fakturerat arbete som sådant omfattas av ramavtalet,
- (iii) att fakturerat arbete endast avser arbeten som följer av avsnitt 1.8 i ramavtalet, samt
- (iv) att fakturerat arbete rätteligen skulle ha tilldelats Rinab vid den för tidpunkten gällande rangordningen, inklusive att Rinab haft möjlighet att utföra arbetena.

Utöver det har Rinab att styrka att bolaget har drabbats av skada och att denna skada adekvat orsakats av ett avtalsstridigt agerande från Kommunen. Vid bedömningen av det alternativa händelseförloppet är utgångspunkten att Kommunen har tillämpat avtalet på ett fullt korrekt sätt.

Ramavtalet löpte under perioden 1 november 2015–31 oktober 2017. Arbeten som avropats dessförinnan, eller därefter, ska således bortses ifrån. I den delen kan följaktligen inga avtalsbrott föreligga.

Av avsnitt 1.3 och 1.4 i förfrågningsunderlaget till avtalet – som utgör avtalsinnehåll – framgår att avtalet endast omfattar ventilationsarbeten avseende montage, service och kanalrengöring i form av planerat service/underhåll, akuta service-/felsöknings- och underhållsåtgärder, mindre ny-/om- och tillbyggnationer/montage samt övrigt felhjälpande underhåll. Arbeten som inte faller inom denna beskrivning ska bortses ifrån, exempelvis om det inte rör sig om ventilationsarbeten alls eller avsett arbeten där det krävs ytterligare kompetensområden och där ventilation endast utgjort en mindre del, eller om det rör sig om ventilationsarbeten inom ramen för en större ny-, om- eller tillbyggnation.

Vidare följer av avsnitten 1.8 och 1.9 i ramavtalet att Kommunen i första hand skulle låta avrop ske efter förnyad konkurrensutsättning. Endast arbeten som var att bedöma som akuta, tidskritiska eller var av mindre omfattning skulle fördelas enligt rangordningslistan. Om Kommunen av misstag låtit avropa arbeten, som var av sådan karaktär att de rätteligen borde ha varit föremål för förnyad konkurrensutsättning, ska dessa arbeten rätteligen bortses från. Vid en skadestandsbedömning har rätten att jämföra det faktiska händelseförloppet med ett alternativt hypotetiskt sådant för att kunna fastslå adekvat kausalitet. Vid denna bedömning ska rätten undersöka om skadan skulle ha uppstått även utan den påstådda skadegörande handlingen, varvid utgångspunkten är att avtalet tillämpats korrekt fullt ut. Detta innebär att arbeten i den åberopade fakturasamlingen som inte var akuta, tidskritiska eller av mindre omfattning, rätteligen skulle ha konkurrensutsatts och därmed bortses från vid skadebedömningen, eftersom det råder en påtaglig osäkerhet rörande huruvida Rinab hade vunnit dessa i konkurrens med övriga leverantörer. Det är betydligt fler arbeten som borde ha konkurrensutsatts än vad som har gjorts.

Avsnitten 1.8 och 1.9 ger inte stöd för att samtliga arbeten enligt de åberopade fakturorna skulle ha avropats enligt rangordningslistan. Av avsnitt 1.8 följer att fakturor med fast pris aldrig, med en korrekt avtalstillämpning, kan vara resultatet av avrop enligt rangordningslistan. Rangordningslistan gäller enbart för arbete enligt *löpande räkning* och för de särskilda typer av arbeten som nämnts ovan.

Rinab måste även kunna visa att bolaget rätteligen skulle ha tilldelats arbetena och även haft förmåga att utföra dessa. Rinab var rangordnad som nummer 2, efter Euroscand, från och med den 1 november 2015–31 december 2016. Under denna period föreligger det överhuvudtaget inte något orsakssamband mellan Kommunens tilldelning av uppdrag enligt 1.8 i ramavtalet och Rinabs påstådda skada. Eventuella uppdrag som Kommunen av misstag tilldelat övriga leverantörer under denna period skulle rätteligen ha tilldelats Euroscand. Arbeten i det åberopade fakturaunderlaget som avropats under denna period är alltså arbeten som inte skulle ha tilldelats Rinab. Rinabs påstående om att bolaget i praktiken varit rangordnad som nummer 1 från februari 2016 och framåt bestrids. Euroscand har varit rangordnad som nummer 1 och det framgår av skriftligt underlag att Kommunen i stor omfattning har beställt arbeten från Euroscand.<sup>4</sup>

Rinab har påstått att de skulle ha åtagit sig alla uppdrag som de hade erbjudits. Det går emellertid att tänka sig att Rinab, även om de hade erbjudits ett arbete, inte hade haft förmåga att utföra arbetet och att arbetet därefter tilldelats nästa rangordnade leverantör. Dessa påtagliga oklarheter ska beaktas vid bedömningen av skadepåståendet.

Kommunen har informerat Rinab om att det inte går att koppla fakturor till eventuella ramavtal utan fakturan visar bara vad respektive leverantör fakturerat. Detsamma gäller administrationsavgiften som utgår från vad respektive leverantör har valt att redovisa. Kommunen har gjort egna sammanställningar av enskilda fakturor utifrån de fakturor som Rinab har åberopat. Kommunen har i en av sammanställningarna av enskilda fakturor angett fakturadatum, avropsdatum, Rinabs beteckning, leverantör, om det har varit fast pris eller löpande räkning m.m. Slutligen har kommunen bedömt om fakturan i och för sig har fallit inom ramen för avtalet eller inte. Rinab har allteftersom, efter det att Kommunen har gjort invändningar mot underlaget, lagt till eller frånfallit fakturor. Kommunen har av den anledningen fått vidta omfattande utredningsåtgärder allteftersom Rinab har valt att justera underlaget.

---

<sup>4</sup> Aktbilaga 97.

Rinab har frånfallit ungefär 100 fakturor under rättegången, men fortsatt finns det frågetecken kring underlaget. Kommunen vill härvid göra följande anmärkningar.<sup>5</sup>

*Faktura F600* har krediterats genom *faktura bilaga 1*. Trots det har Rinab begärt skadestånd för hela beloppet. Därefter har en ny faktura skickats.<sup>6</sup> Där är ett annat pris angivet; det var därför *F600* krediterades. Arbetet skedde också inom ramen för förnyad konkurrensutsättning.

Av *fakturorna F7, F11, F24, F34, F56 och F62* är de fem första fakturorna delfakturor och *faktura F62* en slutfaktura. Fel förskola har av misstag angetts i delfakturorna och i slutfakturan, men beskrivningen av arbetet är detsamma liksom summan av de avräknade beloppen. Rinab har begärt skadestånd för både delfakturorna och slutfakturan, utan avräkning.

*Faktura F25* är en delfaktura av slutfaktura *F61*. Delfakturan ska avräknas mot slutfakturan. Rinab har yrkat skadestånd för både delfakturan och slutfakturan.

*Faktura F171* är en delfaktura, vilken avräknas i slutfaktura *F300*. Rinab har yrkat skadestånd både för delfakturan och slutfakturan.

*Faktura F714* är en delfaktura som ska avräknas mot slutfaktura *F716*. Rinab har yrkat skadestånd både för delfakturan och slutfakturan.

Kommunen menar att Rinabs fakturaunderlag tidigare och alltjämt är behäftad med grundläggande brister.

---

<sup>5</sup> Tingsrättens anm. Rinab har frånfallit ytterligare fakturor under huvudförhandlingen. De fakturor som redogörs för här är de fakturor som kvarstår där delfakturering och slutfakturering har diskuterats mellan parterna.

<sup>6</sup> Se s. 15 i Kommunens sammanställning av den skriftliga bevisningen.

Skadeståndsberäkningen

Skadeståndsberäkningen ska utgå ifrån det positiva kontraktsintresset, d.v.s. den vinst som den skadelidande skulle ha gjort om avtalsbrottet inte hade skett. Avdrag ska göras för de kostnader som den skadelidande skulle ha haft för att genomföra de avropade uppdragen. Vissa begränsningar i detta avseende följer direkt av ramavtalet. Utifrån ramavtalet har Rinab rätt att vid löpande räkning debitera 367 kr i timmen för utfört arbete. Såväl material- som underentreprenörskostnader ersätts till självkostnadspris med ett entreprenörsarvode om 8 %. Det följer av avsnitt 1.5 i ramavtalet. Detta arvode utgår även på kostnader för hjälpmedel, verktyg och samordning. På varje faktura ska vidare en administrationsavgift om 2 % dras av på det fakturerade beloppet. Detta gäller oavsett om arbetet utförts till fast pris eller på löpande räkning, se avsnitt 1.10 i ramavtalet.

Kommunen har granskat det åberopade fakturaunderlaget, i enlighet med vad som framgår av sammanställningen, och har kommit fram till följande slutsatser.<sup>7</sup> Det sammanlagda fakturerade beloppet uppgår till 8 236 547,56 kr. Det belopp som ska läggas till grund för den närmare skadebedömningen, och skadeberäkningen, är det belopp som avser arbete enligt ramavtalet och som avropats under perioden då Rinab var rangordnade som nummer 1. Endast 3 122 009,57 kr av det samlade fakturabeloppet avser arbeten som avropats när Rinab hade den rangordningen. Av detta belopp avser 1 731 333,57 kr arbeten hänförliga till ramavtalet, varav 1 021 932,50 kr avser arbete enligt löpande räkning.

Det bestrids att ett täckningsbidrag om 16,5 % utgör Rinabs eventuella uteblivna vinst, samt att procentsatsen utgör en skälig vinst mot bakgrund av bolagets storlek och det pris som offererades i upphandlingen. Täckningsbidraget har av Rinab beräknats utifrån resultaträkningarna för räkenskapsåren 2014/2015–2017/2018 där Rinab har uppgett att bolagets täckningsbidrag för ett antal slumpmässigt utvalda projekt under dessa perioder, som således avser perioder när ramavtalet inte var gällande, varierat mellan 8–24 %. Täckningsbidragets medianvärde för denna period uppges ha varit

---

<sup>7</sup> Se aktbilagorna 115-116.



16,5 %. Kommunen ifrågasätter tillförlitligheten av att använda medianvärdet istället för medelvärde. Vidare ska täckningsbidraget rätteligen utgå från ramavtalet och de prisuppgifter som Rinab angett inom ramen för upphandlingen.

Vad gäller de uppdrag som har utförts till takpris eller fast pris har Rinab gjort gällande att bolagets takpris/fasta pris hade uppgått till 81,5 % av de belopp som GK och TF fakturerat, vilket har beräknats genom en jämförelse mellan Rinab och dessa leverantörers anbudspriser per timme. Denna jämförelse säger emellertid ingenting om det fasta pris som Kommunen eventuellt skulle ha förhandlat med Rinab.

Kommunen bestrider att den beräkning av uppskattade kostnader, intäkter och förutsättningar som Rinab påstår har upprättats inför ingivandet av anbudet i upphandlingen år 2015 motsvarar de verkliga kostnader, intäkter och förutsättningar som gällde i Rinabs verksamhet. Den beräkning som faktiskt har gjorts och lämnats in av Rinab vid ingivandet av anbud i upphandlingen år 2015 skiljer sig väsentligen från den beräkning som lämnats in i målet och som Rinab påstår har gjorts vid samma tidpunkt. Exempelvis har Rinab i målet uppgett att deras övriga kostnader uppgick till 7,3 % av den totala lönekostnaden, samtidigt som beräkningen som lämnades in med anbudet 2015 uppgav en övrig kostnad om 25 %. Rinab har vidare uppgett att den genomsnittliga månadslönen uppgått till 25 200 kr per månad. Under år 2015 var minimilönen för servicetekniker enligt Installationsavtalet, som Rinab är anslutet till, 25 741 kr. Det är därför uteslutet att de anställda serviceteknikerna på Rinab uppbar en lön understigande detta belopp. Kommunen bestrider även att 1 920 timmar per år utgör en rimlig beräkning av antal debiterbara timmar per anställd, eftersom det skulle innebära 8,5 debiterbara timmar per arbetsdag och att de anställda har 106 % beläggning året om.

Enligt Rinab ska fasta kostnader inte beaktas vid beräkning av skadeståndet eftersom dessa kostnader redan tagits av bolaget. Rinab har vidare gjort gällande att bolaget hade kunnat anställa ytterligare personal om Kommunen hade tilldelat dem mer arbete, att de fasta kostnaderna inte hade påverkats av detta samt, att den befintliga personalen

hade kunnat utföra ytterligare arbete vilket hade blivit direkt vinsthöjande. Kommunen vill här poängtera skillnaden mellan fasta kostnader och övriga kostnader, där övriga kostnader inkluderar bland annat kostnader för bilar och mobiltelefoni, vilka rimligen blir högre ju fler anställda ett bolag har. Det framgår även av Rinabs årsredovisningar, där bolagets övriga kostnader har varierat från år till år men där de fasta kostnaderna legat relativt stabilt per anställd. Det är därför nödvändigt att räkna med att intäkter som en anställd genererar måste täcka bolagets övriga kostnader och dessa kostnader ska därför inkluderas i beräkningen av skadestånd. Vad gäller Rinabs uppgift om att befintlig personal hade kunnat utföra ytterligare arbete frågar sig Kommunen om Rinab anser att det är rimligt att räkna med att de anställda kunde ha utfört ännu mer än 106 % debiterbart arbete.

De uppgifter som Rinab har lämnat i målet om exempelvis genomsnittlig månadslön, debiterbara timmar och övriga kostnader överensstämmer inte heller med de uppgifter som Rinab lämnat till Kommunen i oktober 2017 i samband med upphandlingen av det avtal som skulle ersätta ramavtalet. Även uppgifterna om övriga kostnader i beräkningen från 2017 är felaktiga mot bakgrund av bolagets årsredovisningar, men om uppgifterna ändå skulle godtas skulle det resultera i en vinstmarginal om 6,58 %. I beräkningen har den genomsnittliga månadslönen justerats för att avse en medellön i mitten av ramavtalsperioden. Av Rinabs årsredovisningar för fyra räkenskapsår (2014/2015–2017/2018) framgår att Rinabs övriga kostnader har utgjort mellan 29,59–39,18 % av personalkostnaden. En beräkning med uppskattningen att de övriga kostnaderna uppgår till 30 % (d.v.s. lågt räknat utifrån de fyra räkenskapsåren) resulterar i en negativ vinstmarginal om -7,04 %. Med anledning av detta kan det uteslutas att Rinabs vinstmarginal enligt ramavtalet uppgick till 16,5 %. Av de uppgifter Rinab lämnat till Kommunen inför 2015 och 2017 års upphandlingar samt av bolagets årsredovisningar framgår istället att arbeten enligt ramavtalet till 367 kr i timmen är en förlustaffär för Rinab.

Kommunen har försökt att få tillgång till Rinabs huvudbok och resultaträkning för att kunna verifiera de beräkningar som Stellan Sundberg har gjort, men Rinab har inte låtit

Kommunen få del av dessa handlingar. Det går därför inte att verifiera de uppgifter som Rinab har grundat sina beräkningar på.

Kommunen har också fått olika uppgifter om lönenivåer för installationstekniker från Rinab. Rinab har bland annat lämnat en förklaring om att bolaget inte har varit anslutet till Installationsavtalet, men när så visat sig vara fallet har Rinab ändrat sig i detta avseende. Rinab har inte heller varit trovärdigt när bolaget har presenterat sitt krav för Kommunen. Den 21 september 2018 framgår det av mötesprotokoll, efter möte mellan Kommunen och Rinab, att Rinab har framställt ett skadeståndskrav på sitt underlag vilket omfattar cirka 11 miljoner kr. Den 6 december 2018 har Rinab framställt ett skadeståndskrav, genom Anders Lindow från Företagarna, på 3 850 458 kr varvid ett täckningsbidrag om 35 % angetts. Den 12 mars 2019 har advokater vid Delphi tillskrivit Kommunen och framställt ett krav om 2 241 517 kr och uppgett ett täckningsbidrag om 25 %. Kommunen menar därför att Rinab och av Rinab gjorda beräkningar brister i trovärdighet och tillförlitlighet.

Rinab har gjort gällande att bolaget inte har haft möjlighet att närmare i efterhand utreda vilka kostnader som bolaget skulle ha haft för att genomföra de uppdrag som framgår av fakturorna och som varit på löpande räkning. I stället har Rinab gjort gällande att domstolen med stöd av 35 kap. 5 § rättegångsbalken ska låta beräkna skadeståndet utifrån den vinst som Rinab borde ha haft utifrån ett fiktivt täckningsbidrag. Bestämmelsen bör endast tillämpas när full bevisning inte kan föras eller endast kan föras med svårigheter, eller när det yrkade beloppet avser ett mindre belopp som inte står i proportion till de nödvändiga utredningsåtgärderna. Bestämmelsen bör inte tillämpas för att ge Rinab den bevismässiga förmån som framgår av lagrummet.

**Rinabs genmäle vad avser beräkningen av skadeståndet; delfakturor och  
slutfakturor**

Fakturorna F705 och F600

*F705*: Kommunen menar att detta arbete avser arbete efter förnyad konkurrensutsättning. Det går inte att utläsa av fakturan att arbetet avropats efter förnyad konkurrensutsättning varför den ska vara kvar i sammanställningen.

*F600*: På fakturan står det att ny faktura kommer att skickas ut. Varken kreditfakturan till *F600* eller ersättningsfaktura avseende arbetet ingår i sammanställningen. Av det skälet har inte *F600* tagits bort från sammanställningen.

Fakturorna F7, F11, F24, F24, F56 och F62

*F7, F11, F24, F27, F34, F56* avser arbete på Solede skola. Rinab har inte hittat att det finns någon slutfaktura som dessa ska avräknas mot. *F62* är ingen slutfaktura. Det är därför riktigt att ta med samtliga dessa fakturor i sammanställningen. Om Rinab även hade fått del av en slutfaktura för arbetet i fråga hade sannolikt det av Rinab yrkade beloppet dessutom blivit högre.

*F62* är slutfaktura för arbete på Humlans förskola och enligt faktura avgår delfaktura 1 och 2. Rinab har inte med delfaktura 1 och 2 i sin sammanställning. Om Rinab hade haft tillgång till fakturorna hade Rinabs skadeståndsbelopp blivit högre. Då Rinab saknar fakturorna i fråga kan Rinab inte beräkna det totala beloppet. Detta då Rinab inte kan beräkna hur stor del av beloppet 225 067 kr som avser arbete respektive material.

Samtliga dessa fakturor ska således upptas i sammanställningen.

Fakturorna F25 och F61

Faktura *F61* är enligt lydelsen en slutfaktura. Det går emellertid inte att av fakturan utläsa att den ska avräknas mot *F25*. *F25* är dessutom inte en à conto-faktura, utan är utformad som en vanlig faktura med tids- och materialspecifikation etc. Rinab vidhåller därför att denna faktura ska vara kvar i sammanställningen.

Fakturorna F171 och F300

Det går inte att avgöra av *F300* om det är faktura *F171* som avräknats vid slutfakturering. Det saknas t.ex. hänvisning till vilken faktura som har räknats av. Rinab vidhåller därför att faktura *F171* ska omfattas av skadeståndskravet.

Fakturorna F714 och F716

*F714* är inte en delfaktura och avräknas inte heller i *F716*. Fakturan ska därför vara kvar i sammanställningen.

## **UTREDNINGEN**

### **Skriftlig bevisning**

Rinab har som skriftlig bevisning åberopat förfrågningsunderlag, avtal ventilationsarbeten UH-2015-02, tilldelningsbeslut, utdrag ur e-avrop, mailkorrespondens, meddelande om förändring av rangordning, fakturasammanställning med däri angivna fakturor, yttrande från Ted Sundberg, meddelande från Henrik Lingh till Kommunen, Rinabs beräkningar och utlåtanden från sakkunniga Bertil Olsson och Stellan Sundberg.

Kommunen har som skriftlig bevisning åberopat sammanställning av fakturor, e-postmeddelanden, fakturor från GK med nr 357646 respektive 362476, delar av Rinabs anbud i 2015 och 2017 års upphandlingar, skärmmklipp från Rinabs hemsida, Rinabs årsredovisningar från 2015/2016 till och med 2018/2019, ärendelista avseende Euroscand, mötesprotokoll, brev från Rinab och sakkunnigutlåtande från Peter Alm.

### **Muntlig bevisning**

Rinab har som muntlig bevisning åberopat förhör under sanningsförsäkran med ställföreträdarna Henrik Lingh och Tommy Sjöberg. Rinab har vidare åberopat vittnesförhör med Joakim Sjöstedt, partsakkunnige Bertil Olsson och partssakkunnige Stellan Sundberg. Vidare hade Rinab åberopat vittnesförhör med auktoriserade revisorn Ted Sundberg. Det förhöret har emellertid frånfallits under huvudförhandlingen.

Kommunen har som muntlig bevisning åberopat vittnesförhör med Mats Johansson och partssakkunnige Peter Alm.

Tingsrätten redovisar uppgifterna från förhören med de hörda i målet enligt följande.

#### Henrik Lingh

Han är bland annat utbildad ekonom, elektriker och ventilationstekniker samt har gått utbildning inom entreprenadjuridik. Han har 25 års erfarenhet av branschen och är delägare i Rinab samt sitter i styrelsen. Hans roll i bolaget består i huvudsak av beslutsfattande kring bolaget inom ramen för styrelsearbetet, men han utför även vissa jobb och är delaktig i processen. Rinab bedriver verksamhet inom i huvudsak ventilation, styr- och reglerarbeten, entreprenader, energiarbeten och elinstallationer. De vänder sig till såväl offentlig som privat sektor och utför arbeten åt både stora företag och privatpersoner. De har tidigare under några år även arbetat med fiberteknik där bolaget gjorde en satsning som innebar stora investeringar. Tyvärr arbetade de med oseriösa uppdragsgivare och det visade sig att branschen inte var så lönsam som de hade trott. Rinab har därför inte längre kvar den grenen i verksamheten.

Rinab lämnade anbud hos Kommunen eftersom de såg det som en möjlighet för bolaget att växa. De hade tidigare gjort mycket jobb åt Kommunen och de bedömde att ett avtal skulle ge företaget en stabil grund att stå på. Kommunen var en stabil aktör vilket bland annat innebar att det inte skulle uppkomma några problem med att få betalt. Innan de lämnade sitt anbud hade han gjort en noggrann ekonomisk kalkyl. När

de lämnade anbudet utgick de från att det med säkerhet skulle generera stora volymer. I kalkylen var främst volymen av arbetet avgörande för priset; med stora volymer hade de möjlighet att erbjuda ett lägre timpris till Kommunen än till annan kund. Vilka tjänster som skulle avropas var också av betydelse. En grundläggande förutsättning var att de trots ett lägre pris skulle gå med vinst varje timme. De tummar aldrig på marginalerna och den kalkyl som togs fram bedömdes vara ekonomiskt försvarbar.

Han tror att Kommunen genomförde tre förnyade konkurrensutsättningar under avtalstiden. Kommunen har ett system där varje avrop får ett specifikt nummer och alla jobb läggs in i portalen Dedu. Under hela avtalsperioden, dvs. både när de var rangordnade som först 2 och sedan 1, blev de efter avrop tilldelade arbeten för omkring 855 000 kr.

I februari 2016, under tiden som Rinab var rangordnad som 2, blev de kontaktade av Kommunen som uppgav att den som var dåvarande 1, Euroscand, inte kunde fullfölja sitt uppdrag inom området service och att Rinab därför skulle rangordnas som nummer 1 där. Det var dock oklart under hur lång tid det skulle vara på det sättet och det skulle även ske informellt. De fick inget besked från Kommunen angående hur länge Euroscand inte skulle kunna åta sig sådana arbeten. I december 2016 fick de ett mail om att Euroscand var tillbaka som nummer 1 i rangordningen. Kort därefter meddelade Kommunen att Euroscand inte längre var med i ramavtalet alls och att alla övriga parter klev upp ett steg i rangordningen. Redan innan Rinab blev formellt satt först i rangordningen var det anmärkningsvärt få beställningar, och när de sedan blev etta i rangordningen skedde i princip ingen höjning av antalet beställningar. Det var då de började reagera och misstänka att allt inte stod rätt till. De hade planerat sin organisation för att kunna ta så många avrop som möjligt och då tagit i beaktande att det kunde röra sig om omkring fem miljoner kr per år, baserat på att Kommunen hade en uppskattad volym om 23 miljoner kr för alla fyra potentiella avtalsår. Deras ambition var att ta alla jobb som de blev erbjudna. De blev ledsna och besvikna över att det var så lite jobb som kom och tog därför kontakt med Kommunen för att försöka föra en dialog kring varför det inte kom fler avrop. De hade kontakt med Göran

Brodén som var ansvarig upphandlare och Bo Lindström som var strategisk upphandlare, utan att få några riktiga svar.

När de märkte att de inte fick avrop i den omfattning som de hade beräknat misstänkte de att arbetena hade gått till någon annan. De såg att entreprenörer med lägre rangordning var på olika platser för att utföra arbeten trots att Rinab inte mottagit någon förfrågan. De fick även information från sina kontakter på Kommunen att saker inte stämde. De konfronterade då Kommunen med dessa uppgifter och bokade in ett möte. Kommunen ville dock inte hålla med om situationen och trots flertalet möten fick de inga fler avrop.

De ville därför få ut fakturorna som skickats från de andra leverantörerna för att kontrollera förhållandena. Han kontaktade upphandlingsenheten och begärde ut samtliga fakturor som specifikt omfattades av ramavtalet under den aktuella perioden och uppgifter över leverantörernas inbetalda administrationsavgifter. Han fick svaret att handlingarna kunde omfattas av sekretess. Han bad då istället en kompis till honom att begära ut handlingarna i egenskap av privatperson och på så sätt fick de ut dem. Även deras dåvarande ombud fick ut handlingarna. De fick ut massvis med fakturor som de var tvungna att noggrant granska flera gånger för att kunna sortera bort de fakturor som inte omfattades av ramavtalet. De har lagt ned hundratals timmar på att gå igenom fakturorna för att de ska kunna vara säkra på att det som getts in i målet omfattas av avtalet. Efter att de gjort granskningen tog de återigen en dialog med Kommunen och förklarade vad de hade kommit fram till. Kommunen kom då med olika invändningar och förklaringar. Under denna period hade de, vid kontakterna med Kommunen, hjälp av ombudet Joakim Sjöstedt, Företagarna Västernorrland. Representanterna för Kommunen var då Jonas Borg och Bo Lindström.

När han har granskat fakturorna har han tittat på Dedu-numret som alla fakturor registrerats med för att kontrollera att nummerföljden stämde med den period som avtalet var gällande. Han har även tittat på fakturaunderlaget, d.v.s. vad som angetts som arbete, vilket material som använts och till vilket timpris. Det har generellt stått



ganska tydligt vad som har gjorts. I avtalets sammanfattning framgår vilka typer av arbeten man har kunnat förvänta sig inom ramen för avtalet och på så sätt har de kunnat utläsa att fakturorna omfattats av det. Hans uppfattning är att samtliga fakturor i den ingivna sammanställningen faller inom ramen för avtalet. Det är han och Tommy Sjöberg som har granskat fakturorna. De har även tagit hjälp av VVS-konsulten Bertil Olsson som har granskat materialet med ett opartiskt öga. De har, mot bakgrund av svårigheterna med att få ut alla fakturor från Kommunen samt att verifiera dess korrekthet, varit tvungna att göra om granskningen flera gånger. Kommunen har inte haft en rak linje i de fakturor som funnits från GK och TF och det har exempelvis saknats delfakturor. Den granskning som skett inför varje belopp som har presenterats har känts rätt men det har tillkommit information allt eftersom vilket har resulterat i att de fått revidera sin bedömning. De har gjort det bästa de kunnat utifrån vilket material de haft tillgång till och de har alltid varit väldigt noggranna med att allt ska vara rätt och riktigt.

Vinsten har beräknats baserat på det offererade timpriset och de känner sig trygga i att de har haft de marginaler som angetts. Det är han som har upprättat kalkylen från september 2015. Denna upprättades i samband med att de lämnade anbud till Kommunen och det gjordes eftersom de var tvungna att visa sina kostnader och att deras beräkningar gick ihop. Kalkylen speglar beräkningen i anbudet och har också accepterats av kommunen. Han har även upprättat den andra kalkylen som getts in i målet. Denna utgör en intern kalkyl som togs fram i syfte att se att täckningsbidragen motsvarade vad de hade uppgett och det var inget som bifogades anbudet. Han minns inte när kalkylen upprättades men det var länge sedan. Det han ville se var att timpriset de räknade på var genomförbart. De gör mängder med interna kalkyler och räknar på olika sätt. Han har tittat på generella arbeten som de skulle utföra enligt avtalet. Vilken procentsats som är riktig för deras täckningsbidrag beror bland annat på vilket avtal det gäller och han kan inte svara på varför även en högre procentsats har angetts. De känner sig trygga med att täckningsbidraget uppgått till minst 16 % i det nu aktuella avtalet.

Stellan Sundberg har anlåtats för att göra en beräkning av täckningsbidraget. Han kan inte utveckla närmare hur beräkningen gått till men de har suttit tillsammans med Stellan Sundberg för att han skulle kunna fråga om sådant som var nödvändigt för att han skulle kunna göra en bedömning. Stellan Sundberg har, när han gjort sin beräkning, haft tillgång till bland annat årsredovisningar och huvudbok. Huvudboken innehåller deras affärshemligheter vilket var anledningen till att de inte hade något intresse av att lämna ut den till Kommunen eller allmänheten. De har även ansett att huvudboken inte är av betydelse i målet. Det är styrelsen i Rinab som har beslutat att materialet inte ska lämnas ut. Det är Stellan Sundberg som har valt ut projekten som medianvärdet beräknats på, och han vet inte hur många projekt som valdes ut. Ted Sundberg och Stellan Sundberg är släkt med varandra och arbetar nära varandra. Både Ted Sundberg och Stellan Sundberg är bekanta i förhållande till honom, Tommy Sjöberg och Rinab sedan lång tid tillbaka, och de har gjort mycket affärer ihop. Ted Sundberg är Rinabs nuvarande revisor och Stellan Sundberg har tidigare varit deras revisor men arbetar nu som senior konsult.

#### Tommy Sjöberg

Han har arbetat i branschen sedan 1975 och startade Rinab 1984. De har jobbat mycket mot bland annat Sundsvalls kommun och Jämtlands kommun och hållit på mycket med entreprenader och konsultuppdrag. Han och Henrik Lingham har konsulterat varandra angående upphandlingen, men det var Henrik Lingham som skötte det hela och han har inte varit inblandad i upphandlingsförfarandet. Han är numera pensionär och Henrik Lingham har tagit över företaget mer och mer. De har jobbat mycket för Kommunen genom åren och alltid haft en bra relation med Kommunen. När de fick möjligheten att lämna anbud inför ett avtal satte de sig och tittade på bland annat volymer. De tänkte att om de skulle rangordnas som etta eller tvåa i upphandlingen skulle de ha möjlighet att växa som bolag samt att det skulle vara en trygghet. När det sedan nästan inte blev någonting trots deras höga placering började de fundera över hur det stod till.

De ville ta alla jobb som de erbjöds och tänkte hela tiden att det skulle komma mer jobb, men det gjorde aldrig det. Mängden arbete som de fick i förhållande till vad de

hade förväntat sig var mycket mindre. Han tror att de sammanlagt under avtalstiden fakturerade Kommunen omkring 800 000 kr. De kontaktade därför Kommunen och hade ett antal möten för att försöka reda ut vad det berodde på. Han minns inte exakt när kontakten med Kommunen togs men det var i början av avtalstiden. De fick sedan hjälp av Företagarna i kontakterna med Kommunen, men det blev ingen skillnad. Efter att avtalet hade upphört var de besvikna eftersom de hade förväntat sig att avtalet skulle ge dem en möjlighet att växa som företag.

När de fick in fakturorna från Kommunen fick de en chock eftersom det var så många fakturor. De började med att sortera fakturorna och tittade då på Dedu-numret och i texten över vad som hade gjorts för att se om fakturan omfattades av avtalet eller inte. De har gått igenom materialet flera gånger. Det har varit besvärligt med å conto-fakturorna eftersom det ibland saknats någon faktura i uppställningen som de inte har hittat. Det har därför varit svårt att veta om slutfakturan är slutsumman eller inte. Det är han och Henrik Lingh som har gått igenom fakturorna. För att de skulle kunna vara riktigt säkra har de även anlitat Bertil Olsson för att granska fakturorna. Han och Bertil Olsson har träffats flera gånger och jämfört sina resultat från granskningarna. Första gången var när de mottagit Kommunens sammanställning där Kommunen angett ”ja” och ”nej” och sista gången var en vecka innan huvudförhandlingen. Han har inga tvivel om att fakturorna som åberopats omfattats av avtalet. De företag som har fått jobben har inte heller haft några andra avtal med Kommunen och timpenningen i fakturorna stämmer med avtalet. Därför kan det inte vara några tvivel kring att dessa hör till avtalet. Han har tittat på de invändningar som Kommunen har gjort angående fakturorna men har ändå bedömt att fakturorna ska ingå.

Historiskt har de haft en vinst ungefär i enlighet med vad Henrik Lingh tagit fram. Han anser att en rimlig vinst ligger omkring 15–17 % på utfört arbete. Det finns kalkyler som säger mer än så men det är ett rimligt spann. Han vet inte varför ett täckningsbidrag om 35 % inledningsvis uppgavs. Han har inte träffat deras dåvarande ombud Anders Lindow, som var den som uppgav täckningsbidraget om

35 %, och han kan inte minnas att Rinab skickade över någon dokumentation till stöd för ett sådant täckningsbidrag.

Joakim Sjöstedt

Han arbetar som regionchef på Företagarna i Västernorrland, Jämtland och Härjedalen. Företagarna är den största organisationen för företagare och han har arbetat i sin roll sedan april 2018. Han kom i kontakt med Rinab ganska direkt när han anställdes. Han fick under sommaren 2018 ära ärendet från Thomas Byström i samband med att denne bytte region. Han har främst haft kontakt med Henrik Lingh men även Tommy Sjöberg har varit med på något möte. Han fick information om att Rinab hade ett avtal med Kommunen och att Rinab ansåg att de inte hade fått förfrågningar i den utsträckning som de skulle ha fått. Andra entreprenörer med lägre rang hade tilldelats arbeten. Det hade varit ett möte med Kommunen och Thomas Byström innan han kom in i ärendet och Kommunen var medveten om att Rinab ifrågasatte att Kommunen följt rangordningen. Han har gjort kontroller i samband med de löpande kontakterna han haft med Kommunen via möten, telefonsamtal och mail men han har inte gjort någon djupdykning i frågan. Rinab var ett medlemsföretag till dem och de hjälper sina medlemmar. De har exempelvis kunnat hjälpa Rinab med juridisk rådgivning och med att delta på möten med Kommunen för att få till en medling och ett samtal på en bra nivå.

Han har främst under hösten 2018 haft kontakt med Kommunen genom ett antal mail och telefonsamtal och han har även medverkat vid två möten mellan Rinab och Kommunen. På mötena har från kommunens sida Anna-Karin Olsson, avdelningschef på Drakfastigheter och Bo Lindström, ansvarig upphandlare, deltagit. På det sista mötet var även Jonas Borg närvarande från Kommunen. Han har per telefon haft kontakt med Peder Björk, Åsa Melander, Anita Öberg och Göran Bodén som är tidigare kommunalråd, kommunchef, näringslivschef respektive upphandlingschef. Det första mötet ägde rum i augusti 2018. Då presenterade Rinab dokumentation och hävdade att avrop med värden över 2 miljoner kr hade avropats från leverantörer med lägre rang. Kommunen hävdade att detta inte stämde, varför Rinab begärde att få ta del

av all dokumentation över de avrop som skett kopplat till ramavtalet. Rinab fick då till svar att detta skulle vara svårt att få fram, eftersom materialet var svårt att härleda till det aktuella avtalet. Detsamma gällde för administrationsavgiften. Han känner till att Rinab sedan fick ett omfattande underlag bestående i en mängd fakturor. Enligt Henrik Lingham var det många fakturor som inte hörde till avtalet och det tog mycket tid för Rinab att gå igenom materialet för att urskilja vad som hörde till det. Det andra mötet var i september 2018. Efter att Rinab gått igenom fakturorna hade de hittat uppdrag för omkring 11 miljoner kr som hade avropats felaktigt. Beloppet baserades på det totala fakturerade beloppet från de entreprenörer som hade en lägre rangordning än Rinab. Kommunen hävdade då att de hade hittat avrop för 200 000–240 000 kr som kunde varit felaktiga, men att det var svårt att härleda till avtalet. Jonas Borg uppgav vid mötet att underlag för de felaktiga avropen hade skickats till ett försäkringsbolag och han har sett mailkorrespondens där siffran 250 000 kr angetts. Protokoll fördes vid både första och andra mötet och han fick se protokollen.

#### Bertil Olsson

Han är utbildad civilingenjör och har varit i VVS- och energibranschen i 40 år. De senaste 30 åren har han varit egenföretagare och jobbat som oberoende konsult, huvudsakligen i Sundsvall och Timrå. Arbetet har inneburit bland annat projekteringsarbete, rådgivning och besiktningar. Han har en lång affärsmässig relation till Rinab och har hjälpt Rinab när de har bett om råd i främst ventilationstekniska ärenden. Han har haft tillgång till ramavtalet och förfrågningsunderlaget samt fakturorna. Han har granskat vad som uppges ha gjorts i de aktuella fakturorna, vilket ofta anges ganska tydligt. Samtliga fakturor rör enligt hans uppfattning ventilationsarbete som omfattats av avtalet, med undantag för vissa eventuella smärre avvikelser. Fakturorna överensstämmer också med ramavtalsperioden och det är fråga om samma värden och procentsats i påslag. Han har inte sett några beställningar utan bara fakturor. Det finns alltid en gråzon angående vad som ska anses ingå i ett ventilationsuppdrag. Inom ventilationservice ingår ofta fler moment än bara ventilation, exempelvis el-, styr- och rörarbeten. Syftet är att få en anläggning att

fungera. Han har inte sett dessa sidomoment som något som förändrar hans bedömning.

Hans uppfattning angående avtalets omfattning är att det har en ganska vid omfattning som kan innefatta i princip allt som entreprenörerna gjort. Han har huvudsakligen i sin granskning sett arbeten från område ett och två, montage och service. Han tror inte att han har sett någon kanalrengöring. Det framgår ganska tydligt i avtalet att entreprenören ska tillse att arbetena leder till ett fungerande resultat och därför omfattar avtalet även arbete med ganska perifera saker. Hade det varit fråga om en entreprenad så hade arbetet delats upp men när det är fråga om ett serviceavtal sköts istället allt tillsammans. Så som avtalet är upphandlat måste annat kringarbete än endast ventilation ingå. Det kan vara flera inblandade i varje projekt och det framgår av avtalet att entreprenören i sin tur kan ta in någon annan för det fall att entreprenören inte har möjlighet att göra alla delar av arbetet. Han anser inte att något i fakturorna är tvivelaktigt och alla fakturor bör omfattas av ramavtalet.

Han gjorde sin första genomgång för omkring 1,5 år sedan och det var då han skrev sitt utlåtande. Inför förhandlingen har han tittat igenom materialet igen och då främst använt sig av sammanställningarna. En hel del fakturor är av olika anledningar borttagna, vilket dock är något som han inte har ägnat någon större tid. Han kan inte svara på om något tagits bort efter hans granskning. Hans uppdrag har inte varit att koppla särskilda arbeten till fakturorna.

*Faktura F19* avser att GK har utfört arbeten vid Granloholms förskola. De arbeten som beskrivs i den, energi, ventilationsåtgärder, kolla köksfläkt m.m., borde omfattas av beskrivningen i avtalet.

*Faktura F68* har GK gjort en översyn av samtliga ventilationsaggregat. Arbetet är omfattande och rör ett renodlat VS-arbete som kan omfattas av ramavtalet. Det är ett rent servicearbete som en ventilationsentreprenör kan hantera. Ett större företag har

anställda som kan göra el, styr och kyla. Andra företag kanske inte har alla discipliner, och då måste man anlita en underentreprenör.

*Faktura F243* har kyltorkaren inte fungerat. Kylarbeten ingår i ramavtalet. Sedan har det varit för svårt att byta kretskort och då har arbetet överlämnats till Atlas Copco. TF har dock gjort en undersökning och felsökning innan arbetet har skickats vidare.

*Faktura F7* har GK varit på Solede skola och arbetat med klimat, teknisk utrustning och ombyggnad av ventilation i krypgrund. Arbetet måste vara planerat. De följande fakturorna, *faktura F 11, F 24, F 27, F 34 och F 56* är delfakturer i projektet och *faktura F 62* är en slutfaktura.

Han anser att dessa fakturer är representativa för materialet.

#### Stellan Sundberg

Han har jobbat som revisor i 40 år och haft egen verksamhet sedan år 2000. Han är auktoriserad revisor. Han har aldrig varit revisor för Rinab men har hjälpt dem vid några tillfällen, bland annat när Tommy Sjöberg ville att Henrik Lingh skulle bli delägare i bolaget 2015. De senaste åren har han försökt avveckla sin verksamhet och gått i pension. Han har bott utomlands och inte haft någon kontakt med Rinab.

Han blev kontaktad av Rinabs ombud och fick frågan om han kunde ta fram ett täckningsbidrag för Rinab för de arbeten som hör till avtalet. Han har upprättat två utlåtanden och har som underlag för granskningen haft Rinabs samtliga årsredovisningar för sju år och huvudboken för fyra år. Han har tittat på resultaträkningen för alla år för att få fram ett aktuellt täckningsbidrag. Han har sneglat på ramavtalet och även tittat på Kommunens yttrande till tingsrätten.

Ett täckningsbidrag är intressant vid en skadeberäkning och han har alltid inlett sina granskningar på det sättet. Täckningsbidraget fungerar som ett analysverktyg för att se om bolaget tjänar pengar eller inte. Täckningsbidrag är dock ingen exakt vetenskap

utan det är bedömningar som görs genom granskningar av underliggande dokument. Det bästa hade varit om det fanns en fullständig projektredovisning, men det finns inte någon sådan. Det går inte att säga vad som utgör ett normalt täckningsbidrag och inte heller vad som är normalt inom en specifik bransch. Det är bolagets förutsättningar som avgör täckningsbidraget. Ett totalt negativt täckningsbidrag går inte att ha, för då går bolaget i konkurs. Däremot kan vissa arbeten ha ett negativt täckningsbidrag utan att bolaget går i konkurs. Han räknade i sin granskning fram ett täckningsbidrag om 17 %. Han har inte granskat alla projekt utan tagit några stickprov. De uppdrag som han har tittat på har gått med ett överskott. De underskott som han har sett har varit på andra arbeten. Han har i sin granskning utgått från att Henrik Lings räknat rätt i sina beräkningar av bland annat timpenning och fakturerad tid. Om en sådan kalkyl är felaktig blir även täckningsbidraget fel.

Rinabs verksamhet har omfattat fler delar än bara ventilation och han har därför velat hitta rätt i den del som avser ventilationsområdet, eftersom skadeståndet måste utgå från den tappade vinsten i den delen. När han granskat resultatrapporterna har han därför försökt ta bort fiberdelen eftersom den inte var lönsam. Framförallt år 2017/2018 har fiberdelen påverkat Rinab kraftigt. Då föll samarbetet mellan delägarna ihop och Rinab hade anställda arbetare men inga jobb vilket resulterade i ett underskott. Det har däremot varit svårare att särskilja el och ventilation och han har därför gjort ett antagande att dessa legat på samma nivå. Detta då han inte kunde komma längre i sin granskning av dokumenten.

Hans jobb har varit att räkna fram ett täckningsbidrag, vilket inte har någon direkt koppling till Rinabs slutliga resultat. I jobbet att försöka hitta rätt täckningsbidrag har det handlat om att beräkna särintäkter och särkostnader som hört till projektet. Han har ansett att vissa poster inte varit att betrakta som särkostnader utan gemensamma kostnader. Resultatet påverkas av Rinabs kostnader i stort, så som lokaler, inventarier och kläder. De kostnaderna kunde han inte hänföra till projekten och de plockades därför bort. Det som kan betraktas som fasta kostnader har bolaget oavsett. Han har inte redogjort för vilka kostnader som han har avräknat. Det handlar bland annat om



100 000 kr för arbetskläder, 100 000 kr för leasingavtal m.m. Det går inte att direkt från en årsredovisning utläsa att fiberdelen gått dåligt. Det är inte syftet med en årsredovisning och ett bolag måste inte där blotta sig helt och specificera vissa projekt.

Utlåtandet från Peter Alm grundar sig på Rinabs slutgiltiga resultat. Peter Alms resultat vid beräkningen av täckningsbidrag är därför inte rättvisande.

Fiberverksamheten behöver tas bort för år 2017/2018 eftersom det är ett avvikande resultat som påverkar täckningsbidraget. Fiberdelen ska inte påverka skadeberäkningen för ventilationsområdet. Med Peter Alms beräkning och med ett borttagande av fiberdelen hade resultatet blivit kring 15 %. Han slås också av att personalkostnaden ligger på 41 % för att sedan sticka iväg till 71 %. Peter Alm har uttalat sig matematiskt korrekt, men resultatet har blivit fel eftersom han inte har haft tillgång till det underliggande materialet.

#### Mats Johansson

Han har arbetat för Kommunen sedan 2016. Först som gruppchef och sedan några år tillbaka är han avdelningschef på Drift & Städ där han hanterar driften på Kommunens fastigheter. Han har ingen utbildning inom ventilation. Han känner ganska väl till det aktuella avtalet. I dagsläget arbetar han inte lika nära avtalet men då, när han var gruppchef, hade han bra och nära kontakt med de olika entreprenörerna och var även delaktig i en del upphandlingar. Han har gått igenom samtliga fakturor i Kommunens sammanställning tillsammans med några kollegor. Han vet inte hur fakturorna har kommit till, men Kommunens uppfattning är att de större projekten borde ha avropats genom förnyad konkurrensutsättning. Han har satt ett ”nej” i sammanställningen när det har varit fråga om arbeten som enligt hans bedömning inte har varit arbeten som hört till ventilation. Kollegorna har hjälpt honom i att bedöma fakturorna. Han har försökt att hellre fria än fälla och därför satt ”ja” när det varit tveksamma fall. ”Ja” och ”nej” i sammanställningen utgör endast en bedömning av om arbetet hört till avtalet i stort. I arbetena som hört till avtalet kan det därefter vara fråga om arbeten enligt löpande räkning eller som beställts efter förnyad konkurrensutsättning.

Avtalet började gälla 2015 och löpte under två års tid. Han kommer ihåg det som att Euroscand var listade som 1, Rinab som 2 och sedan minns han inte om det var GK eller TF som var 3 eller 4. Det förekom synpunkter på Euroscand redan innan han påbörjade sin tjänst och då inleddes en dialog i syfte att försöka lösa problemen. Det är svårt att bryta ett avtal men han uppfattade det som att Euroscand höll med om att de inte klarade av alla uppgifter. Han började på hösten 2016 och han tror att det var däromkring som det åtminstone i skrift var klart att Euroscand inte skulle fortsätta. Han har uppfattningen att Euroscand utförde arbeten hela kalenderåret 2016.

I listan från Kommunens order- eller felanmälanssystem är det möjligt att se när beställningen har upprättats och registrerats. Det är dock inte möjligt att i listan se vilken utförare det gäller men det framkommer ibland namn vid kvitteringen som går att härleda till vilken entreprenör det gäller. Det är möjligt att i systemet söka specifikt efter entreprenören det gäller men detta framkommer sedan inte i listan. De två vanligaste sätten för avrop, annat än för större projekt, är genom förnyad konkurrensutsättning eller avrop från rangordningslista. Förnyad konkurrensutsättning är avsett att tillämpas på arbeten som inte är akuta utan kan vänta i några dagar. I de fallen lämnar Kommunen ut information om arbetet till entreprenörerna och därefter får alla lämna ett pris på arbetet. Vid större arbeten vill vanligtvis entreprenören ha betalt eftersom det kan vara fråga om ett långt projekt. Vid sådana tillfällen brukar de a conto-fakturera. Det går generellt avseende fakturorna att säga att fakturor med delfakturering är uppenbart planerade och större arbeten. Där borde förnyad konkurrensutsättning ha skett. Sett till antal fakturor utgörs den större delen av akuta löpande arbeten. De löpande arbetena, så som felanmälningar, sker ofta på daglig basis.

Han vet inte hur många arbeten som konkurrensutsattes och de var flera personer på Kommunen som hanterade denna typ av aktiviteter. Han var själv inblandad i ett par stycken sådana arbeten. Om han minns rätt var det bara en av entreprenörerna som svarade på den ena av konkurrensutsättningarna som han hanterade. Han tror det var

GK och att det gällde renovering av kök eller ventilation på en skola. Rinab vann ingen förnyad konkurrensutsättning.

Peter Alm

Han är civilekonom och har arbetat på PWC sedan 1987. Han är auktoriserad revisor sedan omkring 28 år. Han har framförallt arbetat med familjeföretag men även börjat med kommunala bolag. Han jobbar även internt på PWC. Han har inte erhållit huvudbok och resultatrapporter från Rinab för sin granskning, utan den är baserad på årsredovisningar. Årsredovisningar utgör ett sammandrag av resultat- och balansposter. Huvudboken visar transaktioner per konto. En årsredovisning är ett för trubbigt instrument att utgå ifrån vid beräkning av täckningsbidrag. Han tycker det är märkligt att Rinab inte kunnat visa vad deras bedömningar och beräkningar grundar sig på. Det resulterar i att uppgifterna som Rinab grundar sin beräkning på inte kan verifieras.

Han har haft tillgång till samtliga årsredovisningar från 2014/2015 till 2017/2018 och de inlagor som varit aktuella i målet. Han har framförallt analyserat lönsamheten i företaget och därefter fört ett generellt resonemang om täckningsbidrag. Sedan har han försökt göra en grov uppskattning av täckningsbidraget för Rinab baserat på den information han har haft tillgänglig. Han har även tittat på bland annat personalkostnader och debiterade timmar. Han har efter sökningar hittat att en generell lön för ventilationstekniker ligger omkring 31 000 kr till 34 000 kr per månad. Debiteringsgraden är vad bolaget kan debitera sin kund. 100 % är en omöjlighet och debiteringsgraden brukar ligga avsevärt mycket lägre. Detta kan variera mellan olika branscher men han skulle säga att en debiteringsgrad om 70–80 % är vanligt. En debiteringsgrad om 85 % är hög och sannolikt svår att uppnå eftersom bolaget inte enbart jobbar mot kund. Det finns alltid tid som går till annat, exempelvis möten, ställtid, utbildning och transporter.

Av de inlagor som getts in framgår inte hur Rinab kommit fram till ett täckningsbidrag om 16,5 %. När han har analyserat täckningsbidraget har han, om han endast tittat på direkta personalkostnader, kommit fram till ett täckningsbidrag om 5,5 %. Om även övriga kostnader skulle ha inkluderats blir täckningsbidraget negativt. Det kan vara så att en viss del av kostnaderna inte ska räknas med men det har varit en omöjlighet för honom att kunna se. Han har tittat på Rinabs resultat totalt sett eftersom han inte haft tillgång till något annat material. Han hade behövt huvudbok, resultatrapport och projektredovisning för att kunna göra en riktig beräkning inom ramen för ramavtalet. Han har inga synpunkter på kommunens beräkning. I egenskap av revisor har han kontrollerat den och beräkningen hänger ihop. De procentsatser som kommunen använder för sociala avgifter m.m. verkar rimligt. Hur stor andel man ska räkna på blir någon slags gissning, men i vart fall 300 kr/timme.

Han har tagit del av yttrandena från Ted Sundberg och Stellan Sundberg. Ted Sundberg har använt sig av medianvärde vilket inte känns bra. En revisor gör förvisso ett slumpmässigt urval. För Ted Sundbergs beräkning vet man dock inte hur urvalet har gjorts. Det har varit fråga om ett slumpmässigt urval men det finns inte redovisat hur stort urvalet har varit eller vilka projekt som har valts ut, vilket gör det svårt att säkerställa att urvalet ger en rättvisande bild. I Stellan Sundbergs utlåtande framgår inte vad som har ingått i de intäkter och kostnader som återges och uppgifterna går därför inte att verifiera. Det framgår inte heller vad det är som har räknats bort. Uppgifterna stämmer inte heller med årsredovisningen vilket inte behöver vara felaktigt, men det går inte att veta varifrån uppgifterna kommer. Det är inte verifierbart hur Stellan Sundberg har kommit fram till 17 %.

## **DOMSKÄL**

### **Rinab och Sundsvalls kommuns avtal m.m.**

Den 29 september 2015 ingick Rinab och Sundsvalls kommun ett ramavtal benämnt ”Ventilationsarbeten” UH-2015-92. Av avtalets avsnitt 1.19 framgår att avtalet omfattar följande avtalshandlingar:

- 1) Avtalet med bilagor.
- 2) Förfrågningsunderlag inklusive bilagor.
- 3) Generella utförandevillkor Sundsvalls Kommun.
- 4) Anbud samt kompletteringar.
- 5) Allmänna villkor AB 04 och ABT 06.

För det fall att handlingarna skulle innehålla mot varandra stridande uppgifter eller föreskrifter skulle rangordningen sinsemellan tillämpas, om inte omständigheterna uppenbarligen föranleder något annat.

Av förfrågningsunderlaget, avsnitt 1.4, framgår att upphandlingen är uppdelad i tre olika områden.

- **Område 1, Montage:** Avser mindre ny-/om- och tillbyggnationer/montage samt kompletteringar avseende om- och tillbyggnad av ventilationsanläggningar och övrigt felavhjälpande underhåll.
- **Område 2, Service:** Avser planerad service/underhåll, akuta service/felsöknings/underhållsåtgärder av ventilationsinstallationer med tillhörande VS-, styr-, el- och kylinstallationer. Det kan till exempel vara byte av elmotorer, spjällmotorer, drivenheter för vvx, cirkulationspumpar, styr- och reglerkomponenter, batterier, remdrifter, lagerfel etc.
- **Område 3, Kanalrengöring:** Avser rengöring av ventilationsanläggningar.

Av avsnitt 1.5 i ramavtalet framgår bland annat att material och varor ersätts med nettokostnader samt 8 % entreprenörsarvode. För material och varor som tillhandahålls av beställaren medges inget påslag.

När det kommer till beställningar anges följande i avtalet.

#### **”1.8 Beställningar vid löpande räkning**

Beställningar av akuta underhållsåtgärder, mindre ny-/om och tillbyggnationer samt övrigt felavhjälpande underhåll och mer tidskritiska arbeten där fastpris inte är möjligt kommer att ske via löpande räkning till avtalat timpris och erbjudas den entreprenör som är först i turordning enligt

fastställd rangordningslista per område. Kan inte tillfrågad entreprenör utföra arbete inom, i beställning, angiven tid kommer nästa entreprenör i turordningen tillfrågas och så vidare.”

**”1.9 Beställningar genom förnyad konkurrensutsättning**

Enskilda projekt, och/eller arbeten som går att planera, kommer i huvudsak att konkurrensutsättas, vilket ger samtliga ramavtalsleverantörer möjlighet att lämna anbud. Vid dessa förfrågningar kommer fast pris att efterfrågas och tilldelning sker enligt objektsspecifika kriterier som anges i respektive förfrågan. Som avslutning av förnyad konkurrensutsättning kan E-auktion komma att användas innan slutlig tilldelning sker. Om e-auktion kommer att användas anges detta i förfrågningsunderlaget vid förnyad konkurrensutsättning.”

Avsnitt 1.10 i ramavtalet reglerar administrationsavgiften, vilket är en ersättning som leverantören erlägger utifrån sin omsättning i avtalet. Den är ett sätt att fördela upphandlings-kostnaden på deltagande parter. En administrationsavgift på 2 % av leverantörens fakturerade belopp exklusive moms ska betalas till Sundsvalls kommun och baseras på samtliga avropande enheters och bolags inköp på detta avtal. Administrationsavgiften ska betalas halvårsvis, januari–juni och juli–december och vara kommunen tillhanda senast 30 dagar efter sista datum i perioden. Om statistik inte skickas in och betalning inte sker fakturerar Kommunen en schablonmässig administrationsavgift baserad på det av Kommunen bedömda upphandlingsvärdet.

Gällande volymer framgår följande i avtalet.

**”1.20 Övrigt**

Av kommunen i förfrågningsunderlaget uppgivet beräknat behov av dessa varor/tjänster kan både över- och underskridas och innebär ingen förpliktelse.[...]”

**Allmänna utgångspunkter för tingsrättens bedömning**

Rinab har i målet yrkat skadestånd av Sundsvalls kommun på avtalsrättslig grund. Parterna är ense om att avtalet dem emellan utgörs av de handlingar som angetts i avtalet. Tvisten avser arbeten under avtalstiden den 1 november 2015–31 oktober 2017. Tingsrätten har att ta ställning till om Kommunen genom sitt agerande har begått avtalsbrott i förhållande till Rinab och på detta sätt orsakat Rinab ekonomisk skada.

För att besvara frågan om avtalsbrott föreligger har tingsrätten att ta ställning till

- a) om fakturerat arbete avropats under avtalsperioden,
- b) om fakturerat arbete alls omfattats av ramavtalet, och
- c) om fakturerat arbete rätteligen skulle ha tilldelats Rinab.

I de fall avtalsbrott föreligger måste tingsrätten sedan pröva om Sundsvalls kommun orsakat Rinab ersättningsgill skada, och i sådant fall hur skadans storlek ska beräknas.

### **Tingsrättens bedömning**

#### Har fakturerat arbete avropats under avtalsperioden?

Tingsrätten noterar att såvitt avser *faktura F291*, uppgående till ett belopp om 1 130 kr exklusive moms, har den avropats den 26 oktober 2015. Eftersom avropet har skett i tiden före avtalsperiodens början ska den bortses från. Något avtalsbrott kan då inte vara för handen.

#### Har det arbete som fakturerats omfattats av ramavtalet?

Parterna är inte i alla delar överens om vilka av de i målet ingivna fakturorna som överhuvudtaget omfattas av ramavtalet. Rinab har påstått att samtliga fakturor som ingår i bolagets fakturasammanställning är arbeten som borde ha gått till Rinab genom avrop eller efter förnyad konkurrensutsättning. Till styrkande av det påståendet har Henrik Lingh, Tommy Sjöberg och Bertil Olsson hörts. Kommunen har för sin del, efter en genomgång av de fakturor som Rinab har hänvisat till, gjort en egen bedömning av om dessa faller inom ramen för avtalet. Härvid har Mats Johansson hörts.

Henrik Lingh och Tommy Sjöberg har bland annat berättat om hur fakturorna kom Rinab till del och hur urvalet av fakturorna gått till. Av Henrik Linghs och Tommy Sjöbergs uppgifter har framgått att genomgången och granskningen av fakturorna utförts av dem gemensamt. Bertil Olsson har också anlitats för att granska fakturorna

för att de skulle känna sig säkra på urvalet. Henrik Lingh och Tommy Sjöberg har samstämmigt gett uttryck för uppfattningen att samtliga fakturor i den ingivna sammanställningen faller inom ramen för avtalet. Bertil Olsson har uppgett att hans bedömning är att samtliga fakturor omfattas av avtalet. Mats Johansson har berättat att det har varit flera personer inblandade i granskningen och att de i sammanställningen har gjort en bedömning av om arbetet hört till avtalet i stort, varvid han hellre har satt ett ”ja” i tveksamma fall, än ”nej”. I arbetena som hört till avtalet kan det därefter vara fråga om arbeten enligt löpande räkning eller som beställts efter förnyad konkurrensutsättning.

Tingsrätten konstaterar att bevisbördan för att Kommunen begått avtalsbrott åvilar Rinab. Rinab har härvid initialt att visa att de fakturerade arbetena faller inom ramen för avtalet. Tingsrätten inleder sin bedömning med att konstatera att Rinab återkommande under processens gång har lagt till och fallit ifrån fakturor, så sent som under pågående huvudförhandling. För tingsrätten står det klart att orsaken till detta processuella agerande huvudsakligen har berott på svårigheterna för Rinab att hantera och härleda fakturaunderlaget till avtalet, samt att veta om delfakturor har räknats av i slutfaktura. Både Henrik Lingh och Tommy Sjöberg har berättat om det omfattande arbete som de har lagt ned på urvalet. Tingsrätten ifrågasätter inte att Rinabs ambition vid var given tidpunkt för en gjord justering har varit att komma fram till ett riktigt resultat. Utifrån ett bevisrättsligt perspektiv blir emellertid följderna av Rinabs återkommande förändringar i fakturaunderlaget och nya beräkningar att tingsrätten finner anledning att ifrågasätta det urval av fakturor som Rinab har gjort. Till det kommer de förhörsuppgifter som lämnats vad avser urvalet av fakturor. Exempelvis har Tommy Sjöberg berättat om att de företag som fick uppdragen inte har haft några andra avtal med Kommunen och att timpenningen i fakturorna stämmer överens med avtalet. Emellertid konstaterar tingsrätten att det framgår av processmaterialet att TF inte hade endast ett utan två ramavtal med Kommunen: dels det avtal som nu är aktuellt i målet, dels ett avtal om besiktningstjänster inom vissa områden. Något förebringande av det senaste avtalet har inte skett varför tingsrätten endast kan konstatera dess förekomst. Vid en granskning av fakturorna framgår även flera



avvikelser från timpenningen i avtalet. Tingsrätten anser att detta utgör ytterligare ett osäkerhetsmoment. Utöver det menar tingsrätten att om än inte avtalet om besiktningstjänster mellan TF och Kommunen har presenterats i målet, infinner sig frågan om någon av de fakturor som ställts ut av TF skulle kunna härröra från avtalet om besiktningstjänster, exempelvis faktura *F 179 "Besiktning och mätning av flöden på dragskåp"*.

När det kommer till bedömningen av bevisvärdet av Bertil Olssons uppgifter är det enligt tingsrättens mening lägre än om Rinab hade anlitat en oberoende sakkunnig. Bertil Olsson har haft en långvarig relation till Rinab och ingångsvärderna för granskningen lär ha stått klara för honom från början. Bertil Olsson har vid sin granskning och bedömning utgått från fakturatexterna men inte granskat de särskilda arbeten som har legat bakom fakturorna. Hans slutsats av granskningen är att samtliga fakturor rör ventilationsarbeten som omfattas av avtalet. Bertil Olsson har dock under förhör uppgett att han uppmärksammat vissa avvikelser. När Bertil Olsson har blivit tillfrågad om ett antal valda fakturor har han uttryckt sig som att de borde omfattas av avtalet eller kan omfattas av det. Gällande fakturorna *F 7, F 11, F 24, F 27, F 34, F 56* och *F 62*, som ligger till grund för Rinabs beräkning av skadeståndet, har Bertil Olsson bekräftat att *F 62* är en slutfaktura och övriga fakturor delfakturor. Detta är en uppgift som direkt motsäger det Rinab har påstått. Tingsrätten är medveten om att bedömningen av om arbetet alls omfattas av ramavtalet är en sak och själva beräkningen av underlagen en annan. Den sammanvägda bedömningen är, oaktat det, att Bertil Olssons uppgifter inte ger ett klart stöd för Rinabs påstående om att de fakturerade arbetena faller inom ramen för avtalet.

Rinab har begärt att få uppgifter om inbetalda administrationsavgifter för samtliga leverantörer som utfört arbete inom ramavtalet. Rinab har menat att utifrån en kontroll av administrationsavgiften går det att sluta sig till omfattningen av de arbeten som leverantörerna har tilldelats under ramavtalet och att rangordningen frångåtts. Enligt tingsrättens bedömning är det emellertid inte möjligt att, utifrån det underlag som presenterats, dra någon säker slutsats eftersom det är leverantören som själv uppskattar

storleken på omsättningen som ligger till grund för inbetalning av administrationsavgiften. Av avsnitt 1.10 i ramavtalet, som reglerar formerna för administrationsavgiften, framgår dessutom att för det fall leverantören inte skickar in statistik eller betalar avgiften påförs denne en avgift enligt schablon.

Sammanfattningsvis bedömer tingsrätten att det finns osäkerhetsfaktorer och tveksamheter i såväl det skriftliga som det muntliga underlaget som Rinab har presenterat i denna fråga. Rinab har därför inte lyckats visa att samtliga fakturor som bolaget har åberopat motsvarar arbeten som faller inom ramen för avtalet.

Eftersom Rinab har bevisbördan för sitt påstående att samtliga fakturor avser arbeten som omfattas av ramavtalet, skulle tingsrätten kunna stanna vid bedömningen att Rinab inte kan anses ha visat mer än Kommunen vidgått. Enligt tingsrättens mening skulle det dock leda till en för lättvindig bedömning mot bakgrund av omständigheterna i målet, särskilt när Kommunen inte enligt tingsrättens mening har varit tillräckligt tydliga med hur dess egen bedömning av fakturaunderlaget gått till. Vid dessa förhållanden, och med de processramar som givits tingsrätten, har tingsrätten därför noggrant fått granska samtliga fakturor i underlagen.

När det kommer till bedömningen av om det finns ytterligare fakturerade arbeten som omfattas av avtalet gör tingsrätten följande överväganden. För tingsrätten har det varit nästintill ogörligt att bedöma vilka fakturor som, utöver vad Kommunen vidgått, är krav på betalning för arbeten som utförts inom ramen för avtalet eller inte. Detta bland annat eftersom ingen av parterna har presenterat några riktlinjer eller normer för den bedömning som de har gjort av fakturorna. För att tingsrätten alls ska härleda in fakturorna under avtalet ska det ske med stor restriktivitet. Tingsrätten har därför godtagit att en faktura tar sikte på arbete som omfattas av ramavtalet endast när det framgår av fakturan att den, utifrån vanligt språkbruk, otvetydigt faller in under de områden som har beskrivits i parternas avtal. Eventuella otydligheter och oklarheter i fakturorna – exempelvis p.g.a. facktermer, eller fakturor som omfattar flera olika arbeten som för tingsrätten väcker frågor och spekulationer om arbetets karaktär och

syfte – har fått falla tillbaka på den part som har bevisbördan, d.v.s. Rinab. Tingsrätten har godtagit att följande fakturor faller in inom ramen för avtalet:

- Faktura *F 180*. Felsökning ventilation samt byte av cirkulationspump.
- Faktura *F 210*. Ventilationsåtgärder (delfaktura 1).
- Faktura *F 229*. Ventilationsåtgärder/anpassning avd. Tallkotten.
- Faktura *F 242*. Diverse ventilationsåtgärder (delfaktura 1).
- Faktura *F 259*. Ventilationsåtgärder, Svetsarutbildningen V1 (för delfaktura se *F 210*).
- Faktura *F 260*. Tilläggsfaktura: Ombyggnad ventilation.
- Faktura *F 301*. Anpassning av ventilationen. Hus A, grupprum AB104 och AB 103. Delfaktura 2.
- Faktura *F 336*. Anpassning av ventilationen. Hus A, grupprum AB104 och AB 103 (delfaktura 3).
- Faktura *F 340*. Anpassning och ombyggnation av ventilationssystem på Färsta ridcenter.
- Faktura *F 341*. Anpassning och ombyggnad av ventilation, Kommunhuset Plan 5 (delfaktura nr 1).
- Faktura *F 362*. Anpassning av ventilation i Krypgrund, Fyrens förskola (delfaktura nr 1).
- Faktura *F 369*. Ventilationsmontage och rivningsarbete. Delfaktura nr 3, Färsta ridcenter.
- Faktura *F 377*. Utredning och anpassning av ventilation i skolkökets kåpor (delfaktura nr 1).
- Faktura *F 379*. Anpassning och ombyggnation av ventilation, Kommunhuset Plan 5 (delfaktura nr 2).
- Faktura *F 384*. Ventilationsmontage och rivningsarbete, Färsta Ridcenter (slutfaktura).
- Faktura *F 431*. Anpassning av ventilation i krypgrund, Fyrens förskola (slutfaktura)
- Faktura *F 434*. Demontering av ventilationsaggregat och installerat ett ersättningsaggregat. Anpassning till Ute/Avluftning.

- Faktura *F 468*. Justering av frånluftskanal.
- Faktura *F 495*. Service av ventilation.
- Faktura *F 496*. Service av ventilation.
- Faktura *F 497*. Anpassning av ventilation.
- Faktura *F 529*. Felsökning av ventilation.
- Faktura *F 537*. Byte av kompressor till ventilationsstyrning och funktionskontroll.
- Faktura *F 540*. Felsökning av ventilation matsal.
- Faktura *F 540*. Felsökning av ventilation.
- Faktura *F 582*. Felsökning av ventilation.
- Faktura *F 587*. Felsökning av ventilation matsal.
- Faktura *F 589*. Installation av ventilationsaggregat.
- Faktura *F 600*. Utbyte av ventilation/frånluftsfläkt i kök.
- Faktura *F 705*. Ventilationsanpassning (delfaktura 4).

Parterna kan säkert komma att ha synpunkter på tingsrättens prövning och utfallet i denna del. Tingsrätten vill härvid särskilt framhålla att det inte ankommer på tingsrätten att sitta och tolka vad knapphändiga fakturatexter innebär. Vid den bedömning som nu har gjorts finns det skäl att framhålla att parternas svagheter i materiellt hänseende inte kan leda till ett genom domstolens prövning uppgraderat resultat.

Med dessa avslutande synpunkter har tingsrätten besvarat frågan om vilka fakturor som faller inom ramen för avtalet och går över till frågan om Sundsvalls kommun har begått avtalsbrott och orsakat Rinab skada.

Har Sundsvalls kommun begått avtalsbrott och orsakat Rinab skada?

### *Inledning*

Tingsrätten har bedömt vilka arbeten som faller inom ramavtalet. För dessa arbeten föreligger avtalsbrott antingen om Kommunen inte följt avropsordningen enligt avsnitt

1.8 eller inte tillämpat förnyad konkurrensutsättning på ett korrekt sätt enligt avsnitt 1.9.

*Avtalsbrott i förhållande till avsnitt 1.8 i ramavtalet*

Det är Rinab som har bevisbördan för att tilldelning av arbeten enligt ramavtalet skulle ha skett efter en rangordning där Rinab skulle erbjudits arbeten först. Av tilldelningsbeslutet i UH-2015-92 från den 11 september 2015 och meddelandet från den 19 december 2016 i samma ärende framgår att Rinab har varit rangordnad som 1 från och med den 1 januari 2017. Innan det har Rinab haft rangordningen 2. Rinab har emellertid menat att bolaget i praktiken fick rangordningen 1 redan den 25 februari 2016, när upphandlande tjänsteman vid Kommunen tillskrev Rinab per e-post. Det framgår av e-posten att Kommunens upphandlare har skrivit att rang 1:an, det vill säga Euroscand, meddelat att de inte kunde ta fler uppdrag inom ett visst område i avtalsområdet ventilation och att Rinab per automatik skulle komma att tilldelas jobb inom det området. Detta skulle gälla till dess att rang 1 kunde meddela en trovärdig förklaring och åta sig att klara uppdragen inom föreskriven tid. Henrik Lingham har i förhör bekräftat detta, men tillagt att det var oklart under hur lång tid det skulle vara på det sättet och att de inte fick något besked från Kommunen angående hur länge Euroscand inte skulle kunna åta sig sådana arbeten. I december 2016 fick de emellertid ett mail om att Euroscand var tillbaka som nummer 1 i rangordningen. Kommunen har bestritt att någon ändring har skett och hänvisat till en ärendelista avseende Euroscand, av vilken framgår att bolaget har genomfört avropade arbeten.

Inledningsvis konstaterar tingsrätten att det tydligt framgår av tilldelningsbeslutet och efterföljande meddelande vilken rangordning Euroscand och Rinab, formellt sett, har haft. I den e-post som Kommunen har skickat till Rinab informerar Kommunen om att det inte skulle komma att ske någon officiell förändring av rangordningen eftersom det vore ett direkt fel i enlighet med upphandlingsföreskrifterna och tilldelningen.

Tilläggas ska att Kommunen har anlitat Euroscand vid en mängd tillfällen under den delen av avtalsperioden då Euroscand har varit högst rangordnad. Det framgår både av ärendelistan och av vad Mats Johansson har berättat om. Vid dessa förhållanden

bedömer tingsrätten att Rinab inte har visat att tilldelning av uppdrag skulle ske på annat sätt än vad som tidigare formellt beslutats om. Ett annat sätt att uttrycka det är att Rinab inte har visat att relationen mellan samtliga avtalsparter, i informell ordning, har förändrats till Rinabs fördel. Följden av tingsrättens bedömning är att arbeten som avropats under perioden 1 november 2015–31 december 2016 inte i första hand skulle ha tilldelats Rinab, utan Euroscand. Det är oklart om Euroscand tillfrågats om de aktuella arbetena. Vid sådana förhållanden finner tingsrätten dels att det inte är visat att Kommunen har begått avtalsbrott i förhållande till Rinab, dels att det inte föreligger något orsakssamband mellan Kommunens tilldelning av uppdrag och Rinabs påstådda skada, under aktuell period.

Att Rinab skulle ha tillfrågats först som rangordnad 1 från den 1 januari 2017 är ostridigt och följer av den formella rangordningen. I de fall Kommunen har frångått rangordningen under avtalsperioden 1 januari 2017–31 oktober 2017 och avropat uppdrag som faller inom ramavtalets avsnitt 1.8 föreligger avtalsbrott och Kommunen är i princip skadeståndsskyldig.

#### *Avtalsbrott i förhållande till avsnitt 1.9*

Henrik Lingh har berättat om att han har sett att tre arbeten konkurrensutsattes under avtalsperioden. Mats Johansson har uppgett att förnyad konkurrensättning skulle tillämpas på arbeten som inte var akuta utan kunde anstå och planeras. Han har även berättat att à contofakturering eller delfakturering användes vid större projekt, och att det generellt är så att fakturor med delfakturering uppenbart rör planerade eller större arbeten. Där borde förnyad konkurrensutsättning ha skett. Mats Johansson har inte kunnat uppge, utöver att han själv varit inblandad i ett par konkurrensutsättningar, hur många arbeten som kom att konkurrensutsättas under avtalsperioden.

Tingsrätten bedömer, mot bakgrund av avtalstexten och de uppgifter Mats Johansson har lämnat, att arbeten där fast pris använts eller där arbetena rört större belopp och delfakturering har förekommit är arbeten som borde ha konkurrensutsatts. I de fall det inte har skett har Kommunen brutit mot avtalets avsnitt 1.9. Härvid kan nämnas att

tingsrätten inte delar Rinabs uppfattning att Kommunen har kunnat välja mellan att beställa via löpande räkning eller genom förnyad konkurrensutsättning. Tingsrätten finner att Rinab inte har visat att bolaget skulle ha vunnit en förnyad konkurrensutsättning. Rinab har därmed inte heller visat att Kommunen genom sitt avtalsbrott orsakat Rinab skada. Slutligen ska tilläggas att Rinab och Kommunen har haft olika ståndpunkter i frågan om vissa delfakturor ska avräknas mot slutfaktura. Under alla förhållanden bedömer tingsrätten att Kommunen har visat att delfakturorna ska avräknas mot slutfaktura på sätt som Kommunen gjort gällande.

*Kommunens invändning om Rinabs möjlighet till prestation*

Kommunen har invänt att Rinab, även om de hade erbjudits arbete, inte skulle ha haft förmåga att utföra samtliga uppdrag varför tilldelning då hade skett till den nästa rangordnade leverantören. Tingsrätten anser dock att det ligger redan i sakens natur att den som ska avropas har förmåga att fullfölja sin del av avtalet. Henrik Linghs och Tommy Sjöbergs uppgifter visar dessutom att Rinab har haft förmåga; bland annat har det genom deras uppgifter framkommit att Rinab ordnade verksamheten för att kunna möta Kommunens behov. Kommunens invändning vinner därför inte gehör.

Har Rinab visat sin skada och i så fall med vilket belopp?

Till följd av sitt avtalsbrott är Sundsvalls kommun i princip skadeståndsskyldig. Skadeståndsskyldigheten är att hänföra till avsnitt 1.8 i ramavtalet och avtalsperioden 1 januari–31 oktober 2017. Skadestånd med anledning av kontraktsbrott ska försätta den drabbade parten i samma ekonomiska situation som om avtalet fullföljts, det vill säga skadeståndet ska avse det positiva kontraktsintresset. Det är Rinab som har bevisbördan för att bolaget lidit ekonomisk skada.

Utgångspunkten är att Rinabs faktiska uteblivna intäkter och kostnadsförhållanden ska användas vid beräkningen. Rinab har dock, utifrån ett hypotetiskt resonemang där Rinab anlitas i stället för GK och TF, beräknat vinsten utifrån ett framräknat täckningsbidrag. Till grund för Rinabs beräkningar av täckningsbidraget har Rinab lämnat in en rapport avseende täckningsbidrag gjord av Ted Sundberg och två

utlåtanden från Stellan Sundberg, båda auktoriserade revisorer. Ted Sundberg har inte hörts. Av Ted Sundbergs utlåtande framgår att hans yttrande baseras på Rinabs räkenskapsår 2014/2015 – 2017/2018, dvs. fyra räkenskapsår. Utöver granskningen av resultaträkningarna för nämnda år har han även granskat ett antal slumpmässigt utvalda projekt under denna period. Ted Sundberg har i sitt yttrande anmärkt att hans granskning varit översiktlig och på intet sätt omfattat en genomgång och analys av samtliga konton i bolagets huvudbok. Ted Sundberg har beräknat täckningsbidraget genom att från intäkter på ett projekt göra avdrag för inköp av material och varor, procentuell andel av övriga omkostnader och personalkostnader. Inköp av material och varukostnader återfinns under granskningsperioden i en härad av 25–35 %. Bolagets övriga omkostnader har stadigt legat på runt 11–12 %. Personalkostnaderna har varierat mellan åren i ett intervall om 40–45 %. Täckningsbidraget för bolaget under granskade räkenskapsperioder har återfunnits i ett intervall mellan 8–24 %. Ted Sundberg har räknat ut att medianvärdet på täckningsbidraget för granskade räkenskapsår blir 16,5%. Stellan Sundberg har beräknat täckningsbidraget till 17%. Stellan Sundberg har berättat att underlaget för hans granskning och gjorda beräkningar har varit Rinabs årsredovisningar, huvudbok och resultaträkningar. Han har inte granskat alla projekt utan tagit några stickprov av projekt som gått med överskott. Stellan Sundberg har vidare bland annat uppgett att han i sin granskning har utgått från att Henrik Lingh har räknat rätt i sina beräkningar av timpenning och fakturerad tid, och uppgett att om en sådan kalkyl är felaktig blir även täckningsbidraget fel. Stellan Sundberg har bedömt de uträkningar som auktoriserade revisorn Peter Alm har gjort och anført att de resultat som denne kommit fram till vid beräkningen av täckningsbidraget inte är rättvisande. Detta eftersom Peter Alms beräkningar grundar sig på Rinabs slutliga resultat. Stellan Sundberg har menat att Peter Alm har uttalat sig på ett matematiskt korrekt sätt, men resultatet har blivit fel eftersom han inte har haft tillgång till det underliggande materialet.

Peter Alm, som har hörts på begäran av Kommunen, har berättat att han vid sin analys haft tillgång till Rinabs årsredovisningar från 2014/2015–2017/2018 och de inlagor som varit aktuella i målet. Peter Alm har uppgett att han har tagit del av Ted Sundbergs



och Stellan Sundbergs yttranden och ifrågasatt resultaten. Dels då det inte är känt hur urvalet av projekt har gjorts eller vilka, dels då det inte har varit möjligt att verifiera de uppgifter som angetts. Peter Alm har som sammanfattande slutsats gjort bedömningen att det av Rinab påstådda täckningsbidraget om 16,5 % saknar förankring i årsredovisningarna för de aktuella åren. Han har också bedömt att de kalkyler över täckningsbidrag per timme som Rinab upprättat bygger på orealistiska och till och med felaktiga förutsättningar.

För att Rinab ska vinna framgång med sin talan behöver bolaget använda en vederhäftig metod att bestämma vinsten, varvid en metod kan vara att beräkna denna utifrån ett täckningsbidrag. När det gäller Rinabs bevisning som tar sikte på att visa att beräkningen av täckningsbidraget är korrekt anser tingsrätten att det inte har varit möjligt att följa de beräkningar som Stellan Sundberg har gjort, och det trots att han har hörts i tingsrätten. Stellan Sundberg har förvisso berättat vilken metod han har använt, men inte på ett strukturerat och transparent sätt redogjort för eller specificerat vilka kostnader som dragits av från intäkterna. Det är inte heller klarlagt hur urvalet av projekt som ingått i beräkningen av medianvärdet har gått till, eller vilka projekt som har ingått. Stellan Sundbergs uppgifter och beräkningar har inte heller gått att verifiera. Rinab har valt att inte lämna ut sitt räkenskapsmaterial till kommunen med hänvisning till att det föreligger sekretess på grund av Rinabs affärshemligheter. Vilka affärshemligheter detta skulle vara har tingsrätten inte upplysts om. Tingsrätten ifrågasätter Rinabs ställningstagande, särskilt som möjligheterna att sekretessbelägga handlingarna med stöd av offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) funnits. Det har inte heller framkommit att Rinab skulle vara bunden av sekretessklausuler som förhindrar bolaget att närmare redovisa detaljer ur räkenskaperna (jfr. NJA 2017 s. 261). Vid dessa förhållanden får utlåtandet ett väsentligt lägre bevisvärde än om underlaget redovisats och därmed kunnat kontrolleras. Till detta kommer att Stellan Sundberg inte är en i förhållande till Rinab helt oberoende aktör. Det har dessutom framkommit olika uppgifter om Stellan Sundbergs roll i förhållande till företaget. Henrik Lingham har i sitt förhör berättat att Stellan Sundberg tidigare varit revisor i bolaget, vilket Stellan Sundberg uppgett aldrig varit fallet. Hur det än förhåller sig med

den saken verkar, utifrån Henrik Linghs beskrivning, Stellan Sundberg ha haft en mer aktiv roll i Rinab än vad han själv beskrivit. Sammanfattningsvis bedömer tingsrätten att Stellan Sundbergs utlåtande har ett lågt bevisvärde och att de uppgifter han har lämnat ska beaktas med mycket stor försiktighet. När det kommer till Ted Sundbergs yttrande har det inte funnits någon möjlighet att alls bekräfta beräkningarna eller kontrollera hur urvalet av projekt har gått till, då han överhuvudtaget inte har hörts. Vid en jämförelse med Stellan Sundbergs utlåtande har Ted Sundbergs utlåtande ett ännu lägre bevisvärde. Även här kan tilläggas att Ted Sundberg, som dessutom är direkt anhörig till Stellan Sundberg, står i nära relation till Rinab. Peter Alm är däremot en oberoende auktoriserad revisor från PwC. Hans utlåtande har därför ett jämförelsevis högt bevisvärde och hans överväganden och slutsatser ska därför ha försteg i förhållande till Stellan Sundbergs och Ted Sundbergs.

Rinab har vid ett möte med Kommunen den 21 september 2018 framställt ett krav mot Sundsvalls kommun på ett underlag om ungefär 11 Mkr. Vid det mötet var Joakim Sjöstedt, Företagarna, närvarande. Joakim Sjöstedt har berättat om att Rinab hade gått igenom fakturor och hittat uppdrag för omkring den summan som skulle ha avropats felaktigt. Beloppet baserades på det totala fakturerade beloppet från de entreprenörer som hade en lägre rangordning än Rinab. Den 6 december 2018 har Rinab, genom Anders Lindow på Företagarna, i e-post framställt ett skadeståndskrav mot Kommunen uppgående till 3 850 458 kr. Vid den tidpunkten angav Rinab att kravet var beräknat utifrån att Rinab hade ett täckningsbidrag på 35 %. Den 12 mars 2019 har Rinab framställt ett krav med hjälp av juridiskt ombud mot Kommunen om 2 241 517 kr, då med en beräkning baserad på ett täckningsbidrag på 25 %. Henrik Lings har uppgett att han känner sig trygg med att täckningsbidraget uppgått till minst 16 % i avtalet. Tommy Sjöberg har menat att ett täckningsbidrag om 15–17 % är ett rimligt spann. Tingsrätten konstaterar emellertid att vare sig Henrik Lings eller Tommy Sjöberg på ett godtagbart sätt har kunnat förklara varför Rinab har lagt flera olika procentsatser till grund för beräkningen av sitt krav på skadestånd. Tingsrätten anser inte heller att det har framkommit några rimliga förklaringar till de divergerande kalkylerna och gjorda slutberäkningarna som förekommer i målet. Vid samtliga dessa förhållanden finner

tingsrätten att det finns all anledning att mycket starkt ifrågasätta de beräkningar Rinab har gjort av täckningsbidraget.

Vid en sammanvägd bedömning finner tingsrätten att Rinab vare sig har presenterat muntlig eller skriftlig bevisning som var för sig eller tillsammans uppnår det beviskrav som ställs upp för att få bifall till ett civilrättsligt krav.

Rinab har hemställt om att rätten med en tillämpning av 35 kap. 5 § rättegångsbalken ska ge Rinab en bevislättning i målet. Enligt 35 kap. 5 § rättegångsbalken får rätten, om det är fråga om en inträffad skada och full bevisning inte alls eller endast med svårighet kan föras, uppskatta skadan till skäligt belopp. En sådan skälighetsuppskattning får också göras om bevisningen kan antas medföra kostnader och olägenheter som inte står i rimligt förhållande till skadans storlek och det yrkade skadeståndet avser ett mindre belopp. Den aktuella bestämmelsen kan emellertid inte ge en part bevislättning med avseende på förekomsten av till exempel ett avtalsbrott som parten menar har gett upphov till en skada. (Se NJA 2005 s. 180).

Av förarbetena till 35 kap. 5 § rättegångsbalken framgår att bestämmelsen inte är avsedd att innebära att den som yrkar skadestånd befrias från skyldigheten att förebringa den utredning som skäligen kan åstadkommas (NJA II 1943 s. 449). Med uttrycket mindre belopp har avsetts maximalt cirka ett halvt basbelopp.

Tingsrätten anser att Rinab skulle kunna ha presterat bättre bevisning till styrkande av sin skada. Framförallt hade Rinab, bl.a. genom att redovisa underlaget, kunnat verifiera sina uträkningar i större utsträckning. Det hade även varit möjligt för Rinab att till grund för beräkningen av täckningsbidraget använda underlag från uppdrag som har utförts efter avrop från det aktuella ramavtalet. Bolaget hade även kunnat lämna en tydligare förklaring till varför det till slut bedömt att 16,5 % är ett riktigt täckningsbidrag. Slutligen hade Rinab även kunnat anlita en i förhållande till bolaget oberoende sakkunnig. Mot denna bakgrund och då 35 kap. 5 § rättegångsbalken ska

tillämpas med restriktivitet finns det inte förutsättningar att tillämpa bestämmelsen i målet.

Tingsrätten bedömer sammanfattningsvis att Rinab inte förmått att visa sin skada. Rinabs talan ska således ogillas i dess helhet.

### **Rättegångskostnader**

Enligt 18 kap. 1 § rättegångsbalken ska den tappande parten ersätta den vinnande partens rättegångskostnader.

Sundsvalls kommun har begärt ersättning med 753 900 kr, varav 698 000 kr avser ombudsarvode, 49 000 kr utredningskostnader m.m. och 6 900 kr utlägg. Rinab har överlämnat till rättens bedömning att pröva skäligheten av yrkandet. Tingsrätten konstaterar att Rinab i huvudsak är tappande part, och har därför att ersätta Sundsvalls kommun för dess rättegångskostnader. Tingsrätten bedömer att det begärda beloppet är skäligt. På det totala beloppet ska lagstadgad ränta enligt 6 § räntelagen utgå från denna dag till dess full betalning sker.

### **HUR MAN ÖVERKLAGAR**, se bilaga (TR-02)

Ett överklagande ska ha kommit in till tingsrätten senast den 24 mars 2022. Det ska vara ställt till Hovrätten för Nedre Norrland. Prövningstillstånd krävs.

Lars-Åke Johansson

Chris Stattin-Larsson (referent)

Dennis Jernberg



## Hur man överklagar

Dom i tvistemål, tingsrätt

TR-02

Vill du att domen ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

### Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor från domens datum. Sista datum för överklagande finns på sista sidan i domen.

### Överklaga efter att motparten överklagat

Om ena parten har överklagat i rätt tid, har den andra parten också rätt att överklaga även om tiden har gått ut. Det kallas att anslutningsöverklaga.

En part kan anslutningsöverklaga inom en extra vecka från det att överklagandet har gått ut. Ett anslutningsöverklagande måste alltså komma in inom 4 veckor från domens datum.

Ett anslutningsöverklagande upphör att gälla om det första överklagandet dras tillbaka eller av något annat skäl inte går vidare.

### Så här gör du

1. Skriv tingsrättens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att domen ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att hovrätten ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.

Det är inte säkert att du kan lägga fram nya bevis. Vill du göra det ska du förklara varför du inte lagt fram bevisen tidigare.

Vill du ha nya förhör med någon som redan förhörts eller en ny syn (till exempel besök på en plats), ska du berätta det och förklara varför.

Tala också om ifall du vill att motparten ska komma personligen vid en huvudförhandling.

4. Lämna namn och personnummer eller organisationsnummer.  
Lämna aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.  
Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till tingsrätten. Du hittar adressen i domen.

### Vad händer sedan?

Tingsrätten kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att domen gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar tingsrätten överklagandet och alla handlingar i målet vidare till hovrätten.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning, kan även hovrätten skicka brev på detta sätt.

## Prövningstillstånd i hovrätten

När överklagandet kommer in till hovrätten tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Hovrätten ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att tingsrätten dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om tingsrätten har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller den överklagade domen. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

### Vill du veta mer?

Ta kontakt med tingsrätten om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i domen.

Mer information finns på [www.domstol.se](http://www.domstol.se).